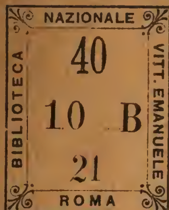

Breue Directorium

ad confeſſarii
ac confitentis munus ritè obeundum
concinnatum per M. Joannem
Polancum Theologũ
Societatis IESV.

ROMÆ *Apud Antonium Bladum,*
Impreſſorem Cameralem.
M.D. LIIII.

AD LECTOREM.

INter cætera pietatis officia, in quibus Societas IESV pro data ſibi à diuina liberalitate gratiæ mẽſura, uerſari ſolet, illud ſanè audiendarum confeſsionum, quod adiuuãdam hominum ſalutem imprimis eſt neceſſarium, frequẽtiſsimè obire conſueuit. Cum igitur uiſum eſſet expedire ut presbyteri huius Societatis diuerſiſsimis orbis regionibus diſiuncti, unam eandemq; rationem in hoc miniſterio gerẽdo ſequerentur, quemadmodum uno atq; eodem ſpiritu ad promouẽdam hominum ſalutem ducuntur. Datum

fuit mihi negotium à . R . P . nostro Præposito , ut quàm aptissimo ordine possem, in compendium ea redigi curarem , quæ partim lèctione , partim obseruatione, crebrisq; tum meis, tum aliorum experimentis utilia esse & confessarijs & confitentibus compe-rissem. Vt esset omnibus sacerdotibus nostræ Societatis una proposita regu-la , ad quam precipuè , quæ ad hanc functionem pertinent , dirigeremus: seruantes eam unionem in illa exe-quenda, quam omnibus in rebus tene-re propter Christi obsequium ante omnia expetimus. Verum cum pluri-mis exemplaribus egeremus, quæ ma nu exarari uix etiam longissimo tem

pore potuissent, statueramus typographorum opera uti & omnia quæ excuderentur uolumina recipere, ut ea inter nostros duntaxat distribueremus: Ac ita quidem fecissemus nisi Reuerendissimus Archintus Summi Pōtificis in alma Vrbe Vicarius (qui unà cum Magistro Sacri palatij de libris qui Romæ imprimuntur censuram ferre solet) nos, cum hunc tractatum uidit, ad euulgandum illum et cum alijs etiam extra Societatem cōmunicandum fuisset hortatus. Qui sperare se aiebat multos & confessarios et confitentes fructum non mediocrem ex illo esse capturos. Nos uerò, qui labores omnes nostros ac no-

ipsos publicæ animarum utilitati ad Dei gloriam consecrauimus, ut aspernari non debuimus iudicium huius sapientissimi præsulis, ita hac in parte eius sãcto desiderio repugnare nullo modo ausi sumus. Quare permisimus ut libellus hic in lucem prodiret. Precamur autẽ ĩexhaustã Dei misericordiam ut tam confessarios ipsos q̃ pœnitentes per pœnitentiam ueram à peccatis purgatos, ad fœlicissimũ illud regnum, in quod nihil intrat coinquinatum, perducere dignetur. Amen.

Prefatio de substantia, fine, & efficienti causa Sacramenti penitentiæ.

Oenitentia, & uirtus est, et Sacramentum, iuxta doctorum sententiam: Virtus quidem est, qua dolemus, ut oportet, de peccatis præteritis cum proposito ea in futurum euitandi, quod breuiter Ambrosius, Pœnitentia est præterita mala plangere, & plangenda iterum non committere. Vt autem est Pœnitentia Sacramentum, idest ex Augustino, & sancto Thom. sacræ rei signum, puta remissionis peccatorum, duplices actus includit,

ſuperioris, & de hoc miniſtro dirigendo ſermo nobis in præſentiarum futurus eſt. Sed ut in artificialibus artificis eſſe ſolet, & quæ ad ſuam perſonam ſpectant curare, & artis materiam diſponere, et in eandem diſpoſitam formam inducere, & ad finem animo propoſitum, totum opus aptare: ſic huius Sacramenti miniſtro (qui confeſſarius eſt) ut ſuo perfungatur officio, quatuor erunt curanda. Primum *pertinet ad ipſius perſonam, ut apta ſit ad hoc munus obeundum.* Secundum *ad Sacramenti materiam, ſcilicet actus confitentis, ut is à confeſſario adiutus, circa contritionem, confeſſionem, & ſatisfactionem ſuum officium faciat.* Tertium *ad formam huius Sacramenti, ut recte, atq; ordine abſolutio impēdatur.* Quartum *ad finem ut ſcilicet Pœnitens non ſolum per peccatorum ueniam,*

Deo reconcilietur, uerumetiam emendationem uitæ, pacem, & consolationem spiritualem, referat, & ad gratiæ profectum se disponat: & de his quatuor totidem capitibus agendum erit.

Caput primum de Confessarii cura circa personam suam, ac primò de scientia.

QVòd ad confessarij personam attinet, ut rectè & securè suo fungatur offitio, quinq; (ut ferè omnes consentiunt) ei necessaria sunt, scilicet, sciẽtia, potestas, bonitas, prudentia, secretum, ex quibus tamen, quædam ad ipsam Sacramenti huius administrationem sunt necessaria, quædam ut inculpatè ab ipso confessario administretur, quædam ut decore, & cum fructu magno animarum administretur.

Ac primo quidem loco scientia neces-

ſaria eſt eatenus, ut à non peccatis, pec-cata, & mortalia in communi uel ex genere, à uenialibus diſcernat, Ex genere ſunt mortalia, quæ contra charitatem Dei, & proximi admittuntur, quod intelligetur uidendo an ſint contra precepta Dei uel Eccleſiæ, contra uotum, uel conſcientiam, quod accidit ijs, qui id, quod reputant mortale (fortè non uerè) nihilominus faciunt. Sciat etiam, oportet generaliter, quæ mala eſſe ſatis apparet: ut ſeptem peccata capitalia, & ſpecies, eorum, quæ ſtatim annexum malum oſtendunt ex ſe ipſis. Caueat autem facilè pronunciare, aliquid eſſe mortale, quod certò neſciat: in dubijs, inclinet potius ad ſecuriorem partem, in difficilioribus nouerit dubitare, ut quod per ſe non poteſt, alios conſulendo reſoluat. Interim ſi res

fuerit talis, ut nisi de ea constiterit, dari nequeat absolutio, differenda erit decenter, admonito, ut redeat, pœnitente.

Debet etiam scire circunstantias peccatorum, precipuè eas, quæ mutant speciem actus, & ex quibus potest reddi peccatum mortale, ut si tenetur pœnitens ad restitutionem, si uult perseuerare in peccato, si incidit in casus reseruatos, si est in excommunicatione. Et precipuè eas excommunicationes scire debet, à quibus ipse non potest absoluere. De alijs uinculis suspensionis, & interdicti, & de nota irregularitatis, licet nõ sit perinde necessaria, aliquatenus certè curanda est cognitio: sciat etiam in quibus casibus sit iteranda confessio.

Primo scilicet cũ ĩ pœnitẽte deficit propositũ abstinendi à peccato. Secũdo cùm ex in-

tentione aliquod peccatum omiſſum eſt in confeſſione. Tertio cùm confeſſarium non habuiſſe poteſtatem abſoluēdi conſtat, quòd accideret, ſi non eſſe ſacerdotem uel non habuiſſe iurisdictionem, uel certè non eius uſum propter excōmunicationem publicatā uel ſuſpenſionem conſtaret. Quarto cùm conſtat mentis compotem non fuiſſe confeſſarium; uel noluiſſe abſoluere. Quinto, ſi omnino ignorans fuit ſacerdos, adeò ut qua forma ad abſoluēdum uti deberet, neſciret, uel ſermonem pœnitentis non intellexit. Sexto, ſi pœnitens impedimentum habuit, ut excommunicationis. Multi addunt. Septimū ideſt ob pœnitentiam ex cōtemptu uel nimia negligentia omiſſam, cuius pœnitens oblitus eſt: Propter hoc tamen ultimū iterare potius ſecuritatis quàm neceſſitatis eſt.

Scire etiam tenetur, quouſq; ſe exten-

dat poteſtas ei conceſſa, qui autem non ex obedientia, ſed ex ſua uoluntate ſe offert ad audiendas confeſſiones, ubi alij præſertim idonei non deſunt, inſtructior ſcientia eſſe debet.

Qui autem dubitat, an ſit idoneus, ſi ei imponitur à ſuperiori, intrepidè obediat.

De poteſtate confeſſarii.

PRæter ſcientiã, cõfeſſario neceſſaria eſt triplex poteſtas, prima ordinis, ut ſit Sacerdos, Secunda iuriſdictionis, ordinaria uel delegata, ut ſcilicet facultas ab eo, qui poteſt, ei concedatur. Qui enim à reſeruatis ſibi peccatis abſolueret, ſcienter, uel ignorantia iuris craſſa, grauiter peccaret, & cui hoc accideret, deberet obtenta facultate abſoluendi, & uocato pœnitente, (ſi fieri commodè poſſet), quaſi uolens de alijs interrogare, &

certior fieri, eum iterum absoluere, si non potest cum eo loqui, uel sine scandalo monere, CHRISTO committat. Qui ab excōmunicatione, suspensione, uel interdicto, sine potestate absolueret, excōicatione incurreret. In articulo tamen mortis naturalis uel illatæ, ut in his, qui morti adiudicati sunt, de omnibus excommunicationibus, & peccatis potest quiuis Sacerdos absoluere. Tertia potestas est quoad usum, ne. scilicet sit excōmunicatus, suspensus uel irregularis. De excommunicatione autem, suspensione et irregularitate ac etiam interdicto alibi plura.

De bonitate confessarii.

Est etiam necessaria cōfessario bonitas. Qui.n. in peccato mortali audiret confessiones, mortaliter peccaret, uice uersa quò ipse melior, & in omnibus uirtutibus

præcipuè

præcipuè in charitate fraterna, & zelo animarum eminentior fuerit, eò aptius erit instrumentum diuinæ bonitatis, ut per ipsum dignetur pœnitenti plenius Sacramenti effectum, cum gratiæ ac uirtutum incremento præstare. Ad bonitatem pertinet, ut sit compositus exterius & interius, qui confessiones audit, exterius quidem, ut nihil uideatur in uultu & gestibus, uel motibus corporis, uel etiam in uestitu, nec in uoce audiatur, quod non deceat uirum maturum, & qui meminit se locum Dei tenere. Interius uerò ut considerando cuius uices gerat, tanquàm in eius oculis cum reuerentia et timore sancto hoc officium peragat, & humiliter de se sentiens, in corde suo confitentes sibi præferat, ac se meliores existimet.

ipſos publicæ animarum utilitati ad Dei gloriam conſecrauimus , ut aſpernari non debuimus iudicium huius ſapientiſsimi præſulis, ita hac in parte eius sãcto deſiderio repugnare nullo modo auſi ſumus. Quare permiſimus ut libellus hic in lucem prodiret. Precamur autẽ ĩexhauſtã Dei miſericordiam ut tam confeſſarios ipſos ꝗ pœnitentes per pœnitentiam ueram à peccatis purgatos, ad fœliciſsimũ illud regnum, in quod nihil intrat coinquinatum, perducere dignetur. Amen.

Pręfatio de substantia, fine, & efficienti causa Sacramenti pęnitentiæ.

Oenitentia, & uirtus est, et Sacramẽtum, iuxta doctorum sententiam: Virtus quidem est, qua dolemus, ut oportet, de peccatis præteritis cum proposito ea in futurum euitandi, quod breuiter Ambrosius, Pœnitentia est præterita mala plangere, & plangenda iterum non committere. Vt autem est Pœnitentia Sacramentum, idest ex Augustino, & sancto Thom. sacræ rei signum, puta remissionis peccatorum, duplices actus includit,

nimirum peccatoris, cor receſſiſſe à peccato oſtendentes, et Sacerdotis, opus Dei in remiſſione peccatorum ſignificantes.

Sed rem magis explicando ex Concilio Florentino (cui conſonat Tridentinum & Doctores) huius Sacramenti, quaſi materia, ſunt, Actus pœnitentis, qui in tres diſtinguuntur partes.

Prima eſt cordis contritio, qua pœnitens deteſtatur, et dolet de peccatis commiſſis, cum propoſito amplius non peccandi.

Secunda eſt oris confeſſio, qua omnia peccata, quorum memoriam habet, Sacerdoti ſuo integrè confitetur.

Tertia eſt operis ſatisfactio, qua pro peccatis ſecundum arbitrium ſacerdotis ſatisfacit, quæ quidem præcipuè fit per ieiunium, orationem, & eleemoſynam.

Forma huius Sacramenti ſunt uerba

absolutionis, quæ Sacerdos profert, cùm dicit, ego te absoluo, omnia autem alia sunt ad solennitatem, quæ tamen non sunt prætermittenda.

Finis uerò, res, & effectus huius Sacramenti, quantùm ad eius uim, & institutionem spectat, est absolui à peccatis, & reconciliari Deo, in eius gratiam redeundo: unde sequitur liberatio à pœnis Inferni, & in ijs, qui deuotè confitentur, pax & serenitas conscientiæ, cum magna spiritus consolatione, & augmento donorum Dei.

Causa efficiens, et primaria huius Sacramenti, licet Deus sit, Christi meritum intuens, tamen ut secundaria & instrumentalis, est minister huius Sacramenti, qui Sacerdos esse debet, habens auctoritatē absoluendi ordinariam, uel ex delegatione

superioris, & de hoc ministro dirigendo sermo nobis in præsentiarum futurus est. Sed ut in artificialibus artificis esse solet, & quæ ad suam personam spectant curare, & artis materiam disponere, et in eandem dispositam formam inducere, & ad finem animo propositum, totum opus aptare: sic huius Sacramenti ministro (qui confessarius est) ut suo perfungatur officio, quatuor erunt curanda. Primum pertinet ad ipsius personam, ut apta sit ad hoc munus obeundum. Secundum ad Sacramenti materiam, scilicet actus confitentis, ut is à confessario adiutus, circa contritionem, confessionem, & satisfactionem suum officium faciat. Tertium ad formam huius Sacramenti, ut rectè, atq; ordine absolutio impêdatur. Quartum ad finem ut scilicet Pœnitens non solum per peccatorum ueniam,

Deo reconcilietur, uerumetiam emendatio-nem uitæ, pacem, & consolationem spiritualem, referat, & ad gratiæ profectum se disponat: & de his quatuor totidem capitibus agendum erit.

Caput primum de Confessarii cura circa personam suam, ac primò de scientia.

QVòd ad confessarij personam attinet, ut rectè & securè suo fungatur offitio, quinq; (ut ferè omnes consentiunt) ei necessaria sunt, scilicet, sciētia, potestas, bonitas, prudentia, secretum, ex quibus tamen, quædam ad ipsam Sacramenti huius administrationem sunt necessaria, quædam ut inculpatè ab ipso confessario administretur, quædam ut decore, & cum fructu magno animarum administretur.

Ac primo quidem loco scientia neces-

ſaria eſt eatenus, ut à non peccatis, pec=cata, & mortalia in communi uel ex ge nere, à uenialibus diſcernat, Ex gene=re ſunt mortalia, quæ contra charitatem Dei, & proximi admittuntur, quod in=telligetur uidendo an ſint contra precepta Dei uel Eccleſiæ, contra uotum, uel con=ſcientiam, quod accidit ijs, qui id, quod reputant mortale (fortè non uerè) nihi=lominus faciunt. Sciat etiam, oportet generaliter, quæ mala eſſe ſatis apparet: ut ſeptem peccata capitalia, & ſpecies, eorum, quæ ſtatim annexum malum oſten dunt ex ſe ipſis. Caueat autem facilè pronunciare, aliquid eſſe mortale; quod certò neſciat: in dubijs, inclinet potius ad ſecuriorem partem, in difficilioribus no=uerit dubitare, ut quod per ſe non poteſt, alios conſulendo reſoluat. Interim ſi res

fuerit talis, ut nisi de ea constiterit, dari nequeat absolutio, differenda erit decenter, admonito, ut redeat, pœnitente.

Debet etiam scire circunstantias peccatorum, precipuè eas, quæ mutant speciem actus, & ex quibus potest reddi peccatum mortale, ut si tenetur pœnitens ad restitutionem, si uult perseuerare in peccato, si incidit in casus reseruatos, si est in excommunicatione. Et precipuè eas excommunicationes scire debet, à quibus ipse non potest absoluere. De alijs uinculis suspensionis, & interdicti, & de nota irregularitatis, licet nõ sit perinde necessaria, aliquatenus certè curanda est cognitio: sciat etiam in quibus casibus sit iteranda confessio.

Primo scilicet cũ ĩ pœnitẽte deficit propositũ abstinendi à peccato. Secũdo cùm ex in-

tentione aliquod peccatum omissum est in confessione. Tertio cùm confessarium non habuisse potestatem absoluẽdi constat, quòd accideret, si non esse sacerdotem uel non habuisse iurisdictionem, uel certè non eius usum propter excõmunicationem publicatã uel suspensionem constaret. Quarto cùm constat mentis compotem non fuisse confessarium; uel noluisse absoluere. Quinto, si omnino ignorans fuit sacerdos, adeò ut qua forma ad absoluẽdum uti deberet, nesciret, uel sermonem pœnitentis non intellexit. Sexto, si pœnitens impedimentum habuit, ut excommunicationis. Multi addunt. Septimũ idest ob pœnitentiam ex cõtemptu uel nimia negligentia omissam, cuius pœnitens oblitus est: Propter hoc tamen ultimũ iterare potius securitatis quàm necessitatis est.

Scire etiam tenetur, quousq; se exten-

dat poteſtas ei conceſſa, qui autem non ex obedientia, ſed ex ſua uoluntate ſe offert ad audiendas confeſſiones, ubi alij præſertim idonei non deſunt, inſtructior ſcientia eſſe debet.

Qui autem dubitat, an ſit idoneus, ſi ei imponitur à ſuperiori, intrepidè obediat.

De poteſtate confeſſarii.

PRæter ſcientiã, cõfeſſario neceſſaria eſt triplex poteſtas, prima ordinis, ut ſit Sacerdos, Secunda iuriſdictionis, ordinaria uel delegata, ut ſcilicet facultas ab eo, qui poteſt, ei concedatur. Qui enim à reſeruatis ſibi peccatis abſolueret, ſcienter, uel ignorantia iuris craſſa, grauiter peccaret, & cui hoc accideret, deberet obtenta facultate abſoluendi, & uocato pœnitente, (ſi fieri commodè poſſet), quaſi uolens de alijs interrogare, &

certior fieri, eum iterum absoluere, si non potest cum eo loqui, uel sine scandalo monere, CHRISTO *committat. Qui ab excõmunicatione, suspensione, uel interdicto, sine potestate absolueret, excõicatione incurreret. In articulo tamen mortis naturalis uel illatæ, ut in his, qui morti adiudicati sunt, de omnibus excommunicationibus, & peccatis potest quiuis Sacerdos absoluere. Tertia potestas est quoad usum, ne. scilicet sit excõmunicatus, suspensus uel irregularis. De excommunicatione autem, suspensione et irregularitate ac etiam interdicto alibi plura.*

De bonitate confessarii.

EST etiam necessaria cõfessario bonitas. Qui.n. in peccato mortali audiret confessiones, mortaliter peccaret, uice uersa quò ipse melior, & in omnibus uirtutibus

præcipuè

præcipuè in charitate fraterna, & zelo animarum eminentior fuerit, eò aptius erit instrumentum diuinæ bonitatis, ut per ipsum dignetur pœnitenti plenius Sacramenti effectum, cum gratiæ ac uirtutum incremento præstare. Ad bonitatem pertinet, ut sit compositus exterius & interius, qui confessiones audit, exterius quidem, ut nihil uideatur in uultu & gestibus, uel motibus corporis, uel etiam in uestitu, nec in uoce audiatur, quod non deceat uirum maturum, & qui meminit se locum Dei tenere. Interius uerò ut considerando cuius uices gerat, tanquàm in eius oculis cum reuerentia et timore sancto hoc officium peragat, & humiliter de se sentiens, in corde suo confitentes sibi præferat, ac se meliores existimet.

De prudentia confessarii.

PRæterea prudentem esse oportet, tum erga pœnitentem, in eius uulneribus medici more perscrutandis, ac medicina adhibenda (de quo inferius) tum erga seipsum, cautè agendo in ijs interrogandis, quæ possent in tentationem adducere incautos. uerbis etiam honestis utatur, & uti doceat. Satis enim est intelligi id quod dicitur. Quod attinet ad aspectum, excludendus est utrinq;, ut nec qui confitetur faciem confessarij, nec confessarius uideat confitentis, præcipuè si mulieres sunt: imo ad latus sunt constituendi, & si nihil fuerit intermedium, quod aspectum prohibeat, aurem eisdem præbēdo, certè manu ab eodem latere maxillæ apposita, faciei aspectus excludi poterit. Mulieres uerò non nisi in publico audire, & breuiter quantum

fieri potest, & res patitur, eas expedire conuenit. Frequenter confitentibus certum tempus constitui debet, extra quod non audiantur: et cum eisdem potius seueri quàm blandi sint confessarij, nec longis prædicationibus utantur: & quàmuis est prudentiæ resolutionem eorum, de quibus dubitat confessarius, differre, donec rem melius expenderit, tamen eos, qui parati sunt facere quod debent, interdum posset absoluere. Si casus occurreret, de quo constat, quòd uariè sentiunt doctores insignes, alij scilicet quòd sit peccatum mortale, alij contra, & pœnitens adhæret alicuius eorum opinioni periculosiori, tutior quidem uia ei suadenda, & periculi terror incutiendus est, sed tamen non potest ei negari absolutio, ab eo qui ordinarius est: qui tamen non est ordinarius, si sentit esse mortale,

ſequi poteſt ſuum iudicium, & non abſoluere: uideat ergo quid expediat. Quod ſi nō innitatur rationi ualidæ, nec claro authori pœnitens, & dubium ſit an peccatum hoc ſit uel illud, omnino debet abſtinere uelle. Si non de peccato agitur, ſed an hoc faciendum necne, puta pœna ſubeunda, uel reſtitutio facienda &c. benignior in dubijs pars eligēda, iuxta illud C. *de tranſac. in his ſuper quibus ius non inuenitur expreſſum, procedas æquitate ſeruata, ſemper in humaniorem partem declinando, ſecundum quòd perſonas, loca, et tempora uideris poſtulare.* E*ſt etiam prudentiæ, cùm omnes audiri nequeant, eos libentiùs & priùs audire, qui magis indigent, ut ſunt, qui rarius confitentur, & quorum ſpiritualis profectus redundat ad maiorem* D*ei gloriam, et cōmune bonum.*

De ſecreto vel ſigillo confeſſarii.

DEmum confeſſarius debet eſſe ſecretus, ut nullo præcepto etiam Summi Pontificis, manifeſtet, quæ in confeſſione audiuit, & poteſt dicere, & iurare ſe neſcire, quia neſcit ut homini ſubiectus, licet magnum aliquod malum immineat, non reuelando: cui tamen malo prouidere par eſt, quo ad eius fieri poteſt, non prodendo confitentem ullo modo, nec odioſam faciendo confeſſionem. De licentia tamen confitentis, et citra ſcandalum, poſſunt reuelari audita, ſed non debent, niſi prodeſſe poſſint. Qui interrogatus an abſoluerit aliquem, dicit ſe non abſoluiſſe, quia ex multis cauſis hoc potuit accidere, non eſt quidem ille reuelator, ſed male diceret: potius dictum oportuit, ſe feciſſe quod debuit, immo ſi ex

consultatione confessarij, uel etiam peccati proprij confessione, posset innotescere peccatum alicuius in cõfessione auditum (quod raro admodum poßet accidere) potius differri debet: fortior enim est tunc obligatio sigilli, quàm confessionis faciendæ. Caueat etiam, ne propter ullum peccati genus, minus benignam faciem, quam priùs, ostendat pœnitenti. Et hæc de persona confessarij dicta sint.

Caput secũdum de cura vel industria cõfessarii circa actus pœnitentis.

SEcunda confessarij cura esse debet, circa pœnitentem iuuandũ ad actus suos, scilicet, contritionis, confessionis, & satisfactionis rectè peragendos. His autem qui rariùs & non benè confitentur, confeßarij charitas, industria, & diligentia est ma

gis neceßaria. Vt *quoad eius fieri poſ-ſit, pœnitentium defectus ſupplendo, eos ad huius Sacramenti finem conſequendum diſponat. quia uerò cum huiuſmodi, hæc cura ſecunda confeſſarij, de qua agimus, magis exercetur, his accommodato ſermone, de ea plenius agetur.*

De his quæ præmittuntur confeſsioni.

PRimùm, *ſacerdoti paranti ſe ad audiendas confeſſiones, renouandum eſt deſiderium ſalutis animarum, & diuini honoris, per orationem: qua (licet breuiter) petet à Deo gratiam pœnitentibus, ut ad ipſum uerè per confeſſionem redeant, ac Sacramenti finem conſequantur: & ſibi, ut ſuo munere rectè fungatur: et ne cōfeßarij negligentia, impediat uim et efficaciam ſanguinis Chriſti, & diuinæ liberalitatis in-*

fluxum in pœnitentes, quin potius ut suppleat summa bonitas ipsius et potentia, uilis instrumenti defectus. In ipso etiam confessionis decursu, exerceri modo eodē charitas potest, & pœnitens semper ut imago Dei, reparata Christi sanguine, & eo perfusa, oculis mentis obyciatur.

Suscepto pœnitente (quem subditum sibi confessarius cognoscat, oportet) curandum est, ut decenter se habeat, utroq; genu flexo, & capite nudo (si potest) facie uerò non ad sacerdotem, ut dictum est, sed ad latus uersa, etsi sua sponte non faceret, blandè monendus esset, ut meminerit, se non coram homine peccatore, sed coram Deo altissimo cōstitutum esse, ut agnoscendo offensas, humiliter ueniā postulet: Proinde iuxta sanctam confitentium consuetudinem, genua flectat, et caput aperiat. Do-

ceat præterea (si tam rudis est pœnitens, ut id per se facere nesciat) signo crucis se munire: In nomine Patris, & Filij, et Spiritusſancti, et cõfessionem generalem, usq; ad illa uerba mea maxima culpa, simul cũ eo dicat.

Si nescit statum confitentis, & conditionem & officium, petat breuiter, ut conuenienter ex proprijs cum eo procedat, refert enim intelligere si coniugatus, si in sacris, si beneficium ecclesiasticum habens, si literatus, & huiusmodi.

Petat de tempore, à quo non est confessus, nec communicauit: Ad quod, omnes qui attingunt discretionis ætatem tenẽtur, certè semel in anno circa festum Resurrectionis.

Interroget (si hominem in hac parte nõ nouit) an fecerit pœnitentiam iniunctam,

& an conscientiæ suæ satisfecerit, omnia dicendo quæ memoriæ occurrerunt peccata, in præteritis cõfessionibus, ut uideatur, an iteranda sit confessio: quòd si uideretur iteranda, hortetur eum, ut se paret, & tempus sumat ad omnia confitenda: uel si de morte timeatur, aut non apparet facturus, si inde recesserit: hortetur, ut tunc dicat omnia, etiam quæ in alijs cõfessionibus dixit (postquàm omisit aliquid scienter) quantum recordari poterit, quia aliæ omnes inutiles fuerunt.

Petat an discusserit conscientiam suã ad hanc confessionem instituendam: si dicat se non discussisse, et uerisimile sit, quòd post redibit paratior, dimittendus esset, ut se discutiat, præfixo tempore quo redeat. Si mors uel prhenesis immineret, uel nõ sit uerisimile quòd redibit semel dimissus, uel

si dicat aliquo modo (licet obiter satis) se discussisse suã consciẽtiam, monendus est, ut in posterum diligentius se præparet, et ut quod recordatur, sincerè dicat, cum omni ea humilitate & displicentia peccatorũ, qua potest, ut qui ab offensa Maiestate Dei, ueniam per confessionem sit impetraturus.

Petat an incurrerit excommunicationem, & ab ea si incurrit, absoluat, si quidem potest, uel si non potest, remittat ad superiorem, uel ipse obtinere ab eo facultatem absoluendi, curet. Præstat tamen, si remittendus est, de alijs, quæ reseruata esse possunt, priùs interrogare, ut simul ad omnia facultas obtineatur: sic etiam (si tempus abundè non suppetat) interrogari in initio expedit pœnitentem de his, quæ impediunt ne possit absolui: ut an sit in

aliquo peccato, quod non ſit paratus relinquere, qualis eſt uſura, concubinatus, odia, uel alia huiuſmodi. & de clericis, an habeant incompatibilia, & cum qua conſcientia & titulo, & quando non habent tonſuram, & habitum tolerabilem, dimittendi ſunt, donec ferant, niſi excuſationem habeant legitimam, quæ raro admodum haberi ſolet. & hæc commode præmittuntur, quia ſi adhibita perſuaſione parati nõ ſunt à peccato recedere, tempus conteritur cum his, quod cum alijs utilius expenderetur, ſi tamen occupationes non urgerent, pium eſſet hos audire, ſi forte miſereretur Deus, eorum cor mutando in confeſſionis decurſu. Licet tamen dimittantur, non progrediendo in confeſſione, conſilio bono iuuandi ſunt, ut per bona opera ſe diſponant ad gratiam accipiendã, et peccata euitent etc.

his ergo præmiſſis ut oportere iudicabit, confeſſarius dicat pœnitenti ut quæ cogitauit, & in memoria habet dicat, & quàmuis ille malit interrogari, nihilominus exhortandus eſt, ut dicat priùs quod meminit, iuuat enim id, licet inordinate & imperfectè faciat.

De interrogatione qua ſuppletur diſcuſsio inſufficiens pœnitentis.

QVàm diu dixerit quiſq; quod meminit, eum attentè audire oportet, et ſine interruptione, niſi fortè uideretur monēdus obiter, (ſi erraret in eo) ne nominet perſonam aliquam, uel ne dicat ſuperflua, & ad rem non pertinentia uel quid huiuſmodi, quod non impediat curſum confitentis, ſed potius dirigat. Poſtquàm uerò dixit, quod per ſe dicere potuit, ſi non uidetur

omnia, quæ necessario dicta oportuit, dixisse, tenetur interrogare confessarius.

Proposita ergo benignè spe misericordiæ, curet sacerdos pœnitentem animare, ut uerè, integrè, ac liberè respondeat, ad interrogata (quod cum pueris & mulieribus magis est necessarium) ne quid propter uerecundiam taceant, sed nec dicant amplius quàm sciunt, imò certa pro certis, dubia pro dubijs, pro ut ipsi meminerunt, dicant.

Tunc demum discurrat interrogando per præcepta etc. (pro ut in interrogatorio patebit) & quidem diligenter, & prudenter ubi opus est: ut quæ peccator ignorat uel præ uerecundia uel negligentia tacet, elliciat. et ordinatè procedere expedit, cùm uacat pœnitenti. alioqui si mors, uel phrenesis (ut dictum est) uel linguæ impedimentum timeretur, summus ordo est, non ser=

uare ordinem alium, quàm quem discretio dictauerit: sed ferè grauiora, & quibus pœnitens uidetur magis indigere, prius interrogari conuenit. Et quàmuis de circunstantijs mutantibus speciem peccati, uel multum aggrauantibus, quis, quid, ubi, quibus auxilijs, cur, quomodo, quando, interrogare oporteat, duo tamen in omnibus peccatis, præcipuè in uenereis sunt cauenda; alterum, ne ita explicitè interroget, quæ communiter non sunt nota, ut doceat pœnitentem, quæ nescit: ideo à longè procedere oportet, & gradatim à communioribus descendere: quæ si non agnoscit pœnitens, non est, quòd de speciebus interroget. ut qui de contactu aliquo inhonesto interrogatus negat, non de hoc, & illo modo, uel specie contactus, debet interrogari: alterum est, ne confessor pa-

rum ſobriè inueſtigans circunſtantias non neceſſarias (tales ſunt quæ non mutant ſpeciē peccati, uel in infinitum aggrauant) ſibi, & pœnitenti, tentationem excitet, habita ergo ſpecie peccati in talibus progredi non expedit ad alias circunſtantias, dicant ipſi ſi uolunt.

De numero peccatorum oportet quidē interrogare, ſed uidendū, ne ſubtiliter cōputando faſtidium generetur pœnitenti; ſatis enim eſt, ut plus minus ſecundum exiſtimationem ſuam dicat quiſquè quotiens peccauit.

Plus & minus, & alio atq; alio modo, interrogare oportet pro qualitate perſonæ, & quemq; de his, quæ magis propria ſunt ei, animaduerſo ſtatu, & officio, & ijs, quæ ex dictis ab ipſo ellici poſſunt. Et quàmuis non debet eſſe moleſtus, cum ali-

qua

qua dicta sunt, in eisdem interrogandis: si tamen quid nõ bene expressum, magis declarari oporteret, interroget, sed ita ut intelligat pœnitens non idipsum quod dixit, sed aliquid aliud peti, quod non dixit,

Vt magis innotescat, & melius iuuari possit pœnitentis conscientia, interrogare etiam oportet, num præueniat tentationes, aditum eis præbendo, an resistat. tum de bonis inspirationibus, num excludat, an eis obediat, & etiam bona (sicuti et mala) expedit intelligi à confessario, ut ad ea conseruanda, & augenda iuuet,

Demum interrogentur, an aliquid aliud habeant, quod grauet conscientiam etc. Et ut addant in fine clausulã generalẽ, idest, de cũctis alijs uitijs et peccatis etc. dico meam culpam & precor etc. usq; ad finem confessionis generalis.

De pœnitente iuuando ad contritionem habendam.

DVm aliquis per se dicit peccata, uel interrogatus, (præsertim si huiusmodi est, ut propter uerecũdiam uel timorem aliquid possit reticere) non debet aggrauari peccata, nec reprehensionibus deterrẽdus est pœnitens, sed potius compassione & benignitate ostensa, animandus, ut cum fiducia omnia & sincerè dicat. At, dictis iam omnibus peccatis, si parum de eis dolere uidetur, det operam sacerdos, ut peccator eorum grauitatem sentiat. in genere ostendendo, quàm graue sit peccatum mortale, ex Dei iudicijs in Luciferum, & primos parentes ob unum peccatum: & ex punitione debita cuilibet peccato mortali, quo perditur gratia Dei, & regnum æternæ beatitudinis, quo filij Dei efficiuntur serui Dæmonis,

& ad nunquàm finiendos inferni crucia- tus damnātur, si in eo, sine pœnitentia de- cedant. Ostendetur etiam uulneris grauita- tis, ex remedij difficultate: quia ex sangui- ne Christi filij Dei, & tormentis, & de- mum ex morte acerbissima, medicina ad id sanandum confici debuit. Si qui ad amorē sunt faciliores, ex hoc ultimo & beneficijs, & bonitate Dei, & sua ingratitudine, ma gis compungi poterunt. Deinde descenden do ad aliqua grauiora, ex his quæ dicta sunt, & ad ea, ad quæ magis uidentur pœ nitentes propensi, exaggeranda & aggra uanda sunt, ut magis ea detestentur: terro- rem etiam uindictæ Dei, nisi abstineāt, in- cutere aliquando conuenit. Moneantur cer tè quòd dolor de peccatis mortalibus, super omnes dolores internos esse debet &, ut doleant, quòd non habent ueram illam con-

tritionem, quam deberent.

Repræhensio etiam cum ingenijs agrestioribus durior, ne cõtemnant, est adhibenda. Sapientiores, et in dignitate eminentiores, blandè & cum dexteritate sunt reprehendendi.

Quantũm autem sit opus his uti, discretio, et præcipuè unctio superna docebit. sed utcunq;, curet confessarius ex zelo gloriæ Dei, & salutis animarum, partem bonam pœnitentiæ ferre, ut sentiens qui confitetur quàm ei aliena peccata ex charitatis affectu doleant, etiã ipse de proprijs doleat.

Demum petat (nisi satis appareret) an doleat de omnibus, & propositum habeat uitam omnem emendandi, et abstinendi ab omnibus peccatis pro uirili, & satisfaciẽdi pro commissis, ut oportet. si ostendit se nõ paratum ad relinquendum statum peccati,

ut concubinam, ſeu artem illicitam, uel ad ſatisfaciendum, ut in uſuris, & alijs, quæ reſtitutionem exigunt: diligēter quidem conetur, animā proximi ſui lucrifacere, perſuadendo: ſed ſi omnino non poſſit, ne abſoluat: ſed hortetur (ut dictum eſt ſuperius) ab bona agenda, & mala uitanda: & quicquid poteſt ei prodeſſe, ut diſponat ſe ad gratiam Dei. *& declaret quanto in periculo ſit, & quod non eſt abſolutus.*

Eos, *qui propoſitum habent relinquendi peccata, conſolari oportet: propoſita ſpe ueniæ, & quòd* Dei *miſericordia, et* Chri*ſti ſanguis effuſus ſupplebunt defectum diſcuſſionis, & contritionis, & ſi qui alij acciderunt in confeſſione: dummodo ſincerè et integrè dixerit, quicquid in memoria habuit. qui autem eſſent deiecti nimis ſenſu peccatorum, uel ſcrupulis obnoxij, diligentius*

erigendi, exemplis diuinæ pietatis, & animandi, et pacificandi sunt. & si opus est, recipiat ad se confessarius, quòd Deo respõdebit pro ipsis. et peccata interdum extenuare (quàntum licet) cum huiusmodi necesse est.

Quomodo in satisfactione pœnitẽs iuuetur.

HIs transactis, si qua restitutione damni, rei, uel famæ, uel bonorum animæ opus est, significetur pœnitenti. licet tamen dicat se uelle restituere, uel facere quod debet: si probabiliter timet cõfessarius, non expleturum, insinuare potest, quòd cõmutationes, uel cõpositiones prodesse possunt. et quàmuis simpliciter absoluat, protestetur tamen, quòd si nõ restituat, uel faciat, quod debet, peribit ei fructus confessionis. Promissio uerò specialis uel iuramentũ, ab huiusmodi,

qui parum disposíti uidentur, exigi non debet, nisi in casibus à iure ordinatis, de quibus infra.

Postea iniungatur antè absolutionem, sacramentalis satisfactio, uel pœnitentia. & est uidendum, ne in præiudicium tertij sit: ut si seruo peregrinatio uel ieiunium magnum iniũgeretur. nec etiã pro occulto peccato, manifesta pœnitentia dari debet, ex qua in suspitionem illius ueniri possit.

Quod attinet ad magnitudinem satisfactionis, præstat errare minorẽ æquo, quàm maiorem imponẽdo; licet re uera idem opus in sacramentali pœnitentia iniunctum, efficacius sit ad meritum, ob clauium uirtutem quàm si uoluntarie fieret: imo ea nõ tam quantitati, aut qualitati criminis (cuius tamẽ est habenda ratio) quàm personæ debet congruere. Nam dispositis, ad maiorem pœni-

tentiam admittendam, maior poteſt iniungi. infirmis, qui uel non admittunt, uel certè ui dentur non expleturi, grauiorem pœniten-tiam, eā imponat, quàm executuri uidebun-tur. Concedat etiam poſſe redimere, ut ie-iunia eleemoſinis. quædam etiam pœniten tis relinquat arbitrio, ut ſi dicat hoc facies, uel ſi malueris, illud. demum potius unum Pater, uel Aue imponat, quàm recedere ſinat afflictum, uel deſperatum pœnitentem, ob pœnitentiæ grauitatem. Quando tamen exigua iniungetur pœnitentia, indicari poſ ſet, quanto maiorem mererentur. ſiquidem ſeptēnis pro quouis mortali in uſu erat 22. q.1. Si tamē timeretur nimia deiectio uel diſ fidentia, non expedit hoc dicere. at charita-tis erit, humaniori adhortatione ſuadere uo luntariam ſatisfactionem, ſignificādo quòd in Purgatorio, aut in hoc mundo, quod reli-

quum est pœnæ, luere oportebit. utcunq; hoc sit, hortetur, ut in gratia Dei pœnitentiam absoluere curet.

Feratur autem intentio iniungentis pœnitentiã uel satisfactionem, ad extirpationẽ uitiorum: unde, contraria si admittantur, maximè conueniunt: ut eleemosina contra auaritiam, ieiunium contra luxuriã, audire uerbum Dei, contra negligẽtiam in eo audiendo, oratio ad gratias impetrandas, ut septem Pater, & Aue, ad septem dona & uirtutes, contra septem peccata, quinq; ad reformationem quinq; sensuum tres ad reformationem trium potẽtiarum, uel ut bene se habeat ad Deum, proximum, & seipsum. Confert etiam pro pœnitentia aliquãdo imponere euitationẽ aliquarum occasionũ peccati & præcisionem causarum eius: ut allocutionem huius, ingressum in domum illius

&c. quædam etiam fortissima, & latissimè patentia ex remedijs, quale est octauo uel 15. quoq; die confiteri (si quis admitteret libenter) loco satisfactionis utiliter iniungeretur, quàmuis proprie non esset satisfactio. Aduertendum est, etiam, quòd ijs maximè, qui recidere solent, iniungere pœnitentias expedit operum, quæ manent: ut eleemosinæ. sunt enim qui dubitant de non manentibus (qualis est oratio) an etiã post resipiscentiã ualeant ijs, qui in mortali exoluerunt. hactenus de secunda confessoris cura, quæ uersatur circa materiam huius Sacramenti, idest, actus pœnitentis, & maximè accommodato sermone illis, qui auxilio indigent maiori, ut qui rarò, & non bene confitentur.

Quomodo cum aliis, qui minori egent auxilio, se habeat

confessarius.

AT *sunt aliqui, qui sæpiùs, et rectè cõfitentur, ac noti sunt.* His, *satis est audita eorum confessione, pœnitentiam iniungere: nisi remedium aliquod, ad aliquos defectus, aut consolatio, aut exhortatio aliqua, uel instructio adhibenda uideatur.*

Alij sunt, qui sæpiùs quidem confitentur, sed minus rectè, & hi ea in parte iuuandi sunt, in qua non bene procedunt. si enim conscientiam suam non uidentur bene discussisse, uel certè peccata non exprimunt, interrogatione iuuandi sunt, iuxta breue interrogatorium, quod subdetur. si dolor deesse, uel propositum firmum abstinendi uel satisfaciendi, uel alia ad confessionem necessaria uidebuntur, ex superius dictis, quæ ad hæc inducunt, adhiberi poterunt, quæ discretio confessarij iuxta perso-

næ & temporis circunſtantias adhibenda cenſuerit.

Qui rarius confitentur, ſed rectè ac diligēter ſe diſcuſſiſſe uidētur, nō eſt, ꝙ interrogationibus moleſtētur, niſi aliqd omiſiſſe, aut obſcurius dixiſſe, aut ad emēdationem uitæ, uel profectū ſpiritualem quid intelligi oportere uideatur: tūc. n. quod ſatis ad hoc fuerit, non amplius interrogare oportet. Sic etiā qui dolorē ſufficientē et propoſitū abſtinendi à peccatis ſuis præſetulerint, eaq; confitendo ſatis aggrauauerint, nō eſt quòd multis, confeſſarius ad dolorem excitet, & ad deteſtationem, & euitationem eorum exhortetur. ſed potius his breuiter tactis, quaſi approbando quod meritò ipſe ſentit de ſuis peccatis (quibuſdam præcipuè grauioribus) ueniæ ſpe confirmata, & ſi opus fuerit conſolatione adhibita, ad conſilia in fu-

turum, & remedia se conferat. quòd si aliquo modo, sed non sufficienter detestari uiderentur sua peccata, nec tam firmũ propositum abstinendi, quàm par esset, ostenderent: ex his quæ inferius sequentur habita ratione personarum iuuandi erunt. Iam sequitur de absolutione, quæ huius Sacramẽti forma est. quia tamẽ in ordine executionis, præcedunt quæ ad finem Sacramenti conferunt, de his prius dicetur.

Caput tertium de fine huius Sacramenti.

TRiplex huius Sacramẽti fructus est. Primus reconciliari Deo per remissionem peccatorum: huic coniungitur pax & consolatio spiritualis. Alter uitæ emendatio in futurum. Tertius augmentum gratiæ & uirtutum. Primum (qui huius Sacramenti proprius effectus & finis est) assequitur

Primũ eſt mane ſe totos offerre Deo cum memoria Ieſu Chriſti oblati pro nobis in cruce, petendo gratiam, ne eo die nos labi ſinat, præcipuè in ea peccata ad quæ ſumus procliuiores, dicendo Pater et Aue & Credo, &c.

Secundum eſt aliquantum tẽporis quietè ſe colligendo (quod noctu antè ſomnum opportunè fieri ſolet) examinare ſe ipſum quotidie, conſiderando beneficia accepta à Deo, & mala reddita: petẽdo ueniam, & proponendo emendationem, dicendo etiam Pater, & Aue, & Credo, Salue, & (ſi placet) Qui habitat.

Tertium crebrò confiteri ſacramentaliter, quod multorum remediorum inſtar eſt, et alia pleraq; cõplectitur. ex his, quæ proponi debeant pœnitenti, diſcretio confeſſarij dictabit, Quædam autem, quæ uidẽtur

magis

magis opportuna, magis inculcanda sunt, ut in memoria retineantur. Et si promptitudo uoluntatis ad consilium capiendum in aliquo cerneretur, sed obliuio timeretur, dici posset, ut scriberet, uel rediret tempore magis uacuo, ut id dictatum acciperet.

Simplicioribus, pauca & faciliora ad intelligendum, retinendum, & exercendum proponantur. Vt mane, ter dicere Pater & Aue contra malas cogitationes, uerba, & opera, & semel Simbolũ Apostolorum, quod si nesciunt, reprehendendi sunt, & exhortandi, ut discant. Noctu totidem aut plura, gratias agendo de beneficijs, & petendo ueniam, & custodiam, proposita emendatione. Et monendi sunt ne in corde consentiant malis cogitationibus, & etiam ut crebrò confiteantur.

Quia tamen ferè accidit, ut peccata

multa unam, uel certè paucas habeant ra-
dices: diligènter ex effectibus obseruet eas confessarius, et securim admoueat proprio-
rum remediorum (de quibus infra) & excitet maximè pœnitentem ad conflictũ cum uno uel duobus defectibus, (ex quibus ferè alij ducunt originem) per renouationẽ propositi, & examen particulare quotidia-
num ad eum applicatum, & alia remedia, quæ magno & perseueranti animo sunt exercenda.

Contra recidiuum, narrat Gerson Cã-
cellarius, hoc remedio usum fuisse doctorẽ quendam, ut scilicet, quinq; ad tempus iniũ-
geret habito cõsensu. Primum, ut quando cunq; accideret tale peccatum, ille cui acci-
dit, teneretur ieiunare die sequenti in pa-
ne et aqua. Secundum, ut certum numerũ Psalmorum diceret. Tertium ut aliquid

ſibi charum, uel certè pecuniam daret, iuxta facultatẽ. Quartum ut teneretur intra triduum poſt peccatum confiteri. Imminentis. n. huius pœnitentiæ timor, fragilem uoluntatem iuuare poſſet, & à peccato retardare. Quintum erat, ut licet ſuccumbens tentationi, conſentiret peccato, aliquas orationes tamen prius diceret genibus flexis, ſi fortè miſereretur Deus. Hæc autẽ remedia, non tantum ut utilia proponat cõfeſſarius, ſed nitatur pœnitentibus perſuadere (cogere. n. nec poteſt nec expedit) ut firma promisſione, ſe ad aliqua eorum uel omnia obſeruanda, adſtringant. Ille idem Doctor in grauibus, primo in lapſu, tolerabilem iniungebat pœnitentiam: ſed in memoriam habitæ gratiæ, aliquid leue, ut Pater & Aue, uel aliquid ſimile, quod quotidie ſemper diceret, iniungebat, ita ut

posset reficere quouis die, quæ alio omisisset.

A pueris etiam exigebat promissionē suis in manibus, ut cauerent à quibusdam, prohibens seriò, ne alys fierent prima occasio peccati, & ne transirent in speciem grauiorem, & suadens ne fugerent bonos confessarios, piam conuersationem & lectionem. &c.

Quomodo iuuetur pœnitens à Confessario ad gratiæ augmentum.

TErtius Sacramenti huius fructus ac finis, est augumentum gratiæ & uirtutum: ad quod disponit confessarius instruendo, & exhortando.

Primo Ad bonū usum gratiæ acceptæ, tuendo sollicitè omnimodam puritatem, insistendo bonis operibus pro talenti accepti

ratione, & ijs præcipuè, quæ charitate in Deum et proximum commendantur. gratum etiam se exhibendo bonorum omnium autori, per memoriam beneficiorum, & gratiarum actionem, & laudem.

Secundo ut se idoneos, & quasi uasa capacia, ad nouam gratiam percipiendam constituant, Rectitudine intentionis, qua omnia bona, & perfectionem ipsam suam, non propter se tantum optent, sed ad proximorum auxilium & Dei honorem referant. Latitudine desiderij uehementis, continui, unici, insatiabilis, efficacis ad utendum medijs omnibus, quæ ad gratiæ incrementum disponunt. Profunditate humilitatis, semper quod sibi deest intuendo, sibi omnino diffidendo, & omnem amorem proprium abnegando.

Tertio ut ea instrumenta bene exer-

ccant, quibus aquam gratiæ, intellectus & affectus noster haurire solet: talia sunt lectio, auditio uerbi Dei, meditatio, oratio (maximè mentalis) & usus Sacramentorum confessionis & communionis.

Quarto Fontes ipsi, unde haurire gratiam oportet, ostendendi sunt pœnitentibus. ac primò quidem, excitandà est eorũ deuotio, ad angelos et sanctos, præcipuè ad matrem gratiæ Mariam. deinde exhortandi omnes sunt, ad quærendas & implorandas orationes seruorum Dei qui adhuc uiuunt, & ut bonorum operum ipsorum participes fieri studeant.

Sed quia uberior est Secundus fons Christi mediatoris, admonendi sunt, ut ab eo frequentissimè hauriant, ipsum intuendo, ut uirtutum exemplar, ut qui nobis promeruit, ut qui uult, & potest augere

gratiam omnem, immo ad id inuitat, dicendo perfecti estote &c.

Vberrimus uerò omnium est tertius fons, unde ad alios aqua gratiæ deriuatur, scilicet, Diuina opulentia, bonitas, amor: & cætera, quæ spem excitant in Deum.

Quia tamen (ut sæpe monere oportet) non omnes omnium capaces sunt, prudens cõfessarius uideat, ut proportionata cuiusq; dispositioni uel captui proponat, ad gratiæ augmentum.

Et quidẽ modo prædicto in quouis statu fideles iuuari possunt. Iam licet dubiũ non sit, quin status consiliorum sit aptior ad gratiæ augmẽtum, quàm præceptorum, (unde dicitur status perfectionis) in ijs qui ad eũ uocantur. non tamen expedit pœnitentes statim ad id stimulare, ne idoneos quidem: quia multi eò magis refugiunt, quò

magis sibi persuaderi id sentiunt.

Securum est tamen huiusmodi homines ad perfectiora, et saluti uiciniora (ut paulò ante dictum est) trahere: & cũ dexteritate de inspirationibus Dei interrogare, circa perfectiorem statum uitæ assumendum: & si sentiunt in se aliquas, ne surdi sint ad uocationem Domini: si uero nõ, ut se paratos offerant Deo ad omnia, quæ ipsi gratissima futura sint: & si commodè fieri posset, ad exercitia spiritualia essent inducendi: uel prout essent dispositi, ad optima quæq; impellendi. Si tamen animaduertat Sacerdos confitentem sic dispositum, ut expedire iudicet, ad consiliorum uiam eum inducere: occasionem elabi de manibus non sinat: uel ad colloquium extra confessionem inuitet. Et hæc de fine Sacramenti confessionis dicta sint. Iam de absolutione pauca,

& extremo tandem loco dicere oportebit.

Caput quartum de confessarii cura circa absolutionem.

IVxta Concilium Florentinum, *forma absolutionis(ut dictum est) consistit in his uerbis*: Ego te absoluo, *uel (quod idē est) te absoluo. reliqua sunt de decentia, tam impositio manus super caput, quàm uerba ante & post absolutionem usitata, sed omitti non debent.*

In reconciliationibus breuibus, satis est dicere: Dominus *noster* Iesus *Christus, qui est summus* Pontifex, *te absoluat: & ego auctoritate ipsius, mihi licet indignissimo concessa, absoluo te imprimis, à uinculo excommunicationis, suspensionis, & interdicti, in quantum possum, et indiges*: De*inde ego te absoluo ab omnibus peccatis*

tuis in nomine Patris, & filij, & Spiritus sancti. Amen.

In confessionibus plenioribus: postquã dixerit pœnitens, ideo precor beatissimam Virginem Mariam &c. et te patrẽ orare pro me, & peto absolutionem, & pœnitentiam: dictis quæ dicenda iudicauerit, & iniuncta pœnitentia, Sacerdos dicet: Misereatur tui omnipotens Deus, & dimissis peccatis tuis perducat te ad uitam æternã. Deinde manum super caput pœnitentis eleuans dicit: Dominus noster, usq; eo, te absoluo, in nomine Patris, & filij, & Spiritus sancti, Amen. Deinde manum remouens subdit: Passio Domini nostri Iesu Christi, & merita beatæ Mariæ semper Virginis, et omnium Sanctorum, quicquid boni feceris, & mali sustinueris, sit tibi in remissionem peccatorum, in augmentum

gratiæ, & præmium uitæ æternæ, Amē.

Non est addenda ulla conditio de futu-ro in absolutione qualis esset, si restitueris, uel si pœnitentiam egeris, ego te absoluo. Credere enim oportet pœnitenti, qui dicit se id uelle, sed posset dicere qui dubitat, an dederit absolutionem: si non es absolutus, ego te absoluo. non. n. bis eadem in confes-sione debet de eisdem dari absolutio, licet possit reiterari, quoties quis confitetur. Præterea quàmuis non constet ꝙ incurre-rit, debet ad cautelam præmitti absolutio excommunicationis &c, absolutioni pecca torum. Quod si etiam in irregularitatem quis incidit, aut incidisse dubitatur (super qua confessarius habet auctoritatem dispē-sandi) sic dicere potest: Absoluo te im-primis à uinculo excommunicationis, suspē-sionis, & interdicti in quantum possum et

indiges, & dispenso tecum super irregula-
ritate, si quam incurristi, uel quam incurri
sti propter hoc & illud, & habilito te ad
actus legitimos: deinde te absoluo ab omni-
bus peccatis tuis, in nomine Patris, & fi-
lij & Spiritus sancti, Amen.

Illisqui ob ius tertij uiolatum, uel pro-
pter notoriam offensam excõmunicati sunt,
criminosis etiam hominibus, ut incẽdiarijs,
mutilantibus, manifestis raptoribus, uel uio
latoribus ecclesiarum, manifestis usurarijs,
& sacrilegis, non debet absolutio dari, nisi
satisfaciant parti, uel dent cautionem pigno
ratitiam uel fideiussoriam. hoc si præstare
nequeant, iurent saltem, se cum primùm
possint satisfacturos. In magnis autem cri-
minibus, qualia sunt eorum, qui excommu
nicantur ob offensam notoriam, & incen-
diariorum, etiam peti debet iuramentum

de non committendis ijs, propter quæ incurrunt excommunicationem, & de stando mandatis Ecclesiæ.

Si quis fuerit per iudicem excommunicatus, & denunciatus: remittendus est ad eum, ut absoluatur in foro exteriori, quàmuis in foro cõscientiæ, possit absolui per aliquem habentem facultates Societatis IESV, *aut similes, cum satisfactione uel consensu partis. ꝗ si pars contradicat, qui paratus est facere, quod in ipso est, absolui potest in hoc foro conscientiæ.*

Cùm necessitas extrema urget, idest cùm mors ferè solet accidere: quiuis Sacerdos ab omnibus peccatis et censuris potest quemuis absoluere. sed si periculum euaserit pœnitẽs, præsentare se debet ei, qui superior est, non tamen iterare confessionem.

In excommunicationibus publicis, cùm ſolennis danda eſt abſolutio, ſeruari debet, quæ de ea dicuntur. Mortui etiam abſolui poſſunt ab excommunicatione, quod ualet, ut quis ſepeliatur in loco ſacro, & pro eo orationes fiant &c. Et hæc de abſolutione, quæ forma & complementum eſt huius Sacramenti, ſufficiant.

In appendices directorii praefatio.

Vm superius, de discussione poenitentis, ac deinde, de uitæ emendatione iuuanda, ageretur: de interrogatorio, et de proprijs remedijs peccatorum, aliquid promissũ est, quod iam præstare oportebit. & quia inter ea, quæ ad satisfactionem pertinent, uel in primis restitutio necessaria est, quædam etiam de illa, ut memoriæ minus exercitatorũ consulatur, adijciemus. postremo de uinculis, uel censuris ecclesiasticis, excommunicationis, suspensionis, et interdicti, ac notā irregularitatis, quod confessario satis esse uidebitur, breuiter perstringemus.

DVplex ſubditur interrogatorium: alterum eſt paulò fuſius, ad eorũ præcipue confeſſiones accommodatum, qui opera confeſſarij magis egent, ut cognoſcant, uel redigant in memoriam ſua peccata, & quia connexa ſunt ualde, quæ in octauo, nono, & decimo præcepto præcipiuntur, cum ijs, quæ in quinto, ſexto, et ſeptimo, ad ſeptẽ prima præcepta, interrogatorium reſtringitur (ad quæ bona ex parte etiã reliqua peccata reducuntur) cauſa breuitatis, & ordinis. ut primo de cogitationibus. ſecundo de uerbis. tertio de operibus. quarto de omiſſionibus interrogatio fiat circa præcepta. quia tamen aliqua ex ſeptem peccatis capitalibus non uidebantur, tam facile ad ſeptẽ præcepta reduci, eorum tria ſeorſum tractantur, quædam deinde, ad certos ſtatus

hominuũ

hominum accomodata, ſubdunt.

Circa primum præceptum, Dominum Deũ tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies.

Circa cogitationes.

PRimo *interroget de ijs, quæ circa fidẽ accidunt. ubi peccat, qui non credit, ut infidelis, hereticus, dubius in fide. qui curioſe ſcrutatur, & diſputat de articulis fidei, tanquam qui uelit ſolum credere, quod ratione probatur. qui non ſentit de* Deo *& de* Diuinis, *piè ut debet.* Deinde *de ijs, quæ contra ſpem. hic peccat qui deſperat de conſequenda beatitudine, uel medijs ad eam, ſcilicet de uenia peccatorum, de emendatione uitæ, & uirtute conſequenda, & exercenda in bonis operibus. & uice uerſa, qui ſine pænitentia, ueniam conſe-*

qui præsumit, uel differt in senectutem, aut mortem, emendationem. Demum de ijs, quæ contra charitatem, ubi peccat qui nimium afficitur ad temporalia: qui timore mundano Deum offendere, uel non ei seruire statuit: qui non recta intentione seruit Deo, sed propter præmium, aut timorem, aut laudem humanam: qui horrorem quendam habet, aut odium, ad Diuina.

Circa uerba.

Progrediendo ad uerba, peccat qui negauit fidem uerbo, aut signo, q̃uis non mente: qui blasphemauit Deum, uel sanctos: aut cum iniuria, membra eorum indecenter nominauit: qui falsum aliquid inseruit in cultu Ecclesiastico, uel ei adiunxit turpes cantilenas, uerbo, uel organo: qui inuocauit Dæmones explicite, uel implicite, uel habuit pactum aut familiaritatem cum eis. Qui mur

murat contra Deum *, quia non concedit, quæ uellet, ut ſanitatem, &c. quaſi non iuſtè , uel quaſi crudeliter cum ipſo agat.*

Círca opera.

Q*ui adorauit aliud, quàm* Deum *, latria. huc pertinet ſi ad iudæorum, uel infidelium ceremonias rediȷt: ſi fecit incantationes , aut* Diuinationes *ſuperſtitioſe , per aſtra, ſomnia, auguria , uel ſortes: ſi habet ſecũ ſcriptas orationes ſuperſtitioſas, quod aduertitur ex characteribus, & obſeruatione uaria numerorum, & temporum, & huiuſmodi : qui* Deum *tentauit , miracula expetendo, cùm non ſunt neceſſaria, neglecto præſidio ſecundarum cauſarum, quibus iuuari poßit: qui male & ingrate utitur donis* Dei, Deum *offendendo.*

Círca omíßionés.

Q*ui timore oblocutorum &c. omittit*

debitum Dei *cultum:qui non orat,nec alia facit,ad honorem* Dei *necessaria; qui nescit necessaria ad salutem; & profectum: ut decem præcepta legis, quinque Ecclesiæ,* Credo *&* Pater,*&c.*

Circa secundum, Non assumes nomen Domini Dei tui in uanum.

Circa uer.

PEccat, *qui in iuramento assertorio,per* Deum, *Sanctos, fidem, &c. scienter affirmat falsum: uel dubitans an sit falsum:certè nesciens esse uerum,quod iurat. qui in promissorio,iurat,non intendens seruare:qui iurauit facere,quod peccatum est: uel non facere,quod bonum:qui iurauit temerè,irreuerenter,per iocum, & demum sine causa;qui uouit rem illicitam, uel lici-*

tam sed propter malum finem.

Circa omissiones.

Qui quod iuramēto promisit, sua culpa nō adipleuit, qui nō satisfecit uoto, cui tenetur.

Circa tertium, Memento ut diem Sabbati sanctifices, sub quo fere pręcepta ecclesiæ.

Circa opera.

PRæterq; quod omne peccatum, in *festis commissum, grauius efficitur: contra hoc præceptum proprie peccat, si uiolauit festa, per opera seruilia, uel prohibita ab* Eccle*sia, uel id fieri mandauit. si cōsumpsit festum in uanis, si sacramenta male percepit, uel administrauit, scilicet in peccato mortali, uel in excommunicatione, si abusus est sacramentis, uel rebus sacramenta-*

libus , ſi excommunicatus ingeſſit ſe Diui*nis. ſi cum excommunicatis participauit extra caſus conceſſos: ſi ſuſpenſus, aut irregularis, aut interdictus, ingeſſit ſe prohibitis. ſi uiolauit* Eccleſiam, *uel cemiterium, ſemine, uel ſanguine: ſi immunitatem loci* Eccle*ſiaſtici, per ſacrilegium uel uiolentiam, aliquem inde extrahendo, uel prohibita ibi exercendo, & demum irreuerenter ſe habendo: ſi fecit iniuriam reliquijs, uel imaginibus ſanctorum, uel irreuerenter ſeſe habuit, ad res ſacras. ſi percuſſit, aut uim intulit, uel uectigalia, et prohibita exegit a perſonis eccleſiaſticis: ſi peccatũ carnis, poſt uotũ caſtitatis, uel ordinem ſacrum, commiſit.*

Circa omiſs.

Si ſacrificiũ miſſæ ſine rationabili cauſa omiſit, uel irreuerenter audiuit, confabulando, aut aliquid non honeſtè agendo. Si

nõ ieiunauit, cũ teneretur, aut cibis uetitis usus est: si decimas debitas non soluit, si sacramentum confirmationis neglexit pro se, aut pro suis: si non est confessus debito tempore & modo, præcipuè, si in ijs deficiat, propter quæ est iteranda confessio: si non cõmunicauit, aut non bene, idest in peccato mortali: uel non ieiunus, si neglexit ire ad prædicationes, si non dixit officium ad quod tenebatur, & quando tenebatur, uel uagabatur mente ex proposito illud dicẽs, uel sic occupabat se, ut non posset attendere, uel non expressit integrè dictiones.

Circa quartum honora patrem tuum &c.

Circa cogitationes.

PRimo *qui parentum mortem aut superiorũ optat, ob hæreditatem, uel quãuis*

aliam causam, qui nimio amore ad parentes afficitur, qui impatiens est, & indignabundus, uel irreuerens cum eis.

Círca uer.

Qui duris uerbis eos offendunt præsentes, uel eis detrahunt absentibus.

Círca opera.

Qui eosdem parentes, & superiores, aut coniugem, aut liberos, aut familiam malè tractauit, qui male subditis imperat, & eos malè gubernat.

Círca omíssiones.

Qui parentes non honorauit, uel eis nõ subuenit in necessitatibus, qui eorum consolationem negligunt, uiuentium, & mortuorum suffragia: uel non explent ultimam eorum, à quibus hæredes relinquuntur, uoluntatem, in testamentis expressam. similiter de iunctis sanguine, patria, ac beneuolis: qui

prælatis,principibus,dominis temporalibus, & in dignitate constitutis,non præstant obseruantiam,& subiectionem quam debent; qui ex contemptu, uel in rebus maioris momenti non obediunt quibus debent: si statutis,& legibus, quibus subiacebat non obtemperauit,imo rebellis fuit.hic de ingratitudine, contemnendo uel non agnoscendo uel obliuiscendo beneficium,uel benefactorem,non habendo animum retribuendi, uel reddendo malum pro bono:qui non tolerauit infirmitatem proximorum.hic & de inhumanitate in pauperes, si habens superflua ad decentiam status,non subleuauit eorum inopiam, uel si constitutis in extrema necessitate non subuenit. si superflua ad necessitatem naturæ, licet non ad decentiam status, ei suppetebant,

Circa quintum pręceptum non occides, sub quo octauum, quibus nocumentum in personam & famam proximi prohibetur.

Circa cogitationes.

INterroget primò de odio, quo mortem uulnera, infamiam &c. aliorum desyderauit: deinde de ira & impatientia, qua mouetur erga alios, optando uindictam &c. De inuidia, qua gaudet de malo alterius, dolet de bono, ægrefert aliorum laudem: de uoluntate mala quacunq; ex causa, qua deliberatè aliorum malum, in anima, corpore, uel honore uoluit, &c. De iudicio temerario, quo damnat facta uel dicta, uel animum alterius, & de suspicionibus sine ratione, & de interpretatione peiorem in

partem. De ira in ſeipſum, & ſuæ mortis deſyderio, ex mala cauſa.

De uerb.

PRogrediendo ulterius, interroga de uerbis ad malum proximi tendentibus, ut de conſilio uel exhortatione ad malum aliquod inferendum proximis. De mendacijs in iudicio, tam teſtis ſi falſum teſtimonium dixit, q̃ accuſatoris, ſi calũniatus eſt, uel iudicis, rei, aduocati, procuratoris, ſi mẽtiti ſunt in aliquo, loquendo, uel tacendo uerum, uel ſophiſticè non ad mentem iudicis dicendo. De mendacijs etiam extra iudicium, in dãnum animæ uel corporis, uel famæ, quæ pernicioſa dicuntur. Hic de detractione aliorum, dicendo uel audiendo libenter falſa, omnino, uel ex parte, uel ſine neceſſitate: præcipuè ſi cum intentione infamiæ inferendæ, uel ſi res grauiſſimæ aſſe-

runtur. Præterea de contumelia, litibus, irrisionibus, maledictionibus uel malis imprecationibus, & susurrationibus, quibus odiũ, uel inimicitia. huius in illum excitatur, uel alitur: de clamore, exprobatione defectuũ, minis. Adde his, aliquem laudare de opere, quod peccatũ est, uel id approbare, quod adulatorum est. adde detractionem sui, nocendo famæ propriæ.

Circa opera.

Pete de occisione, uulnere, percussione uinculis, tormentis, exilio contra iustitiam, si tenuit infantem in lecto cum periculo suffocationis, si procurauit sterilitatem, uel abortum ante uiuificatum foetum, uel post, si conciliauit, uel fouet inimicitias, si fecit uel iuit ad bellum iniustum, scienter, uel ad id de cuius æquitate non constabat, sua sponte non adactus superioris mandato excusan-

te. Hic *de ſimultatibus, rixis, ſeditionibus.* Præterea *de punitione inſontis, grauius aut leuius q̃; meretur, uel malo animo uel contra legum diſpoſitionem.* Huc *reducitur peccatũ quo quis exemplo præbet ſcandalum, comitatur, uel iuuat alios ad mala, bonorum mores corrumpit, trahendo ad diſſolutionem, uel impediendo eorum bona, reuocando ab his quæ ſunt pietatis, per irriſiones. quiq; doctrinã peruerſam docet, & demum qui ad quoduis peccatum alios inducit, & etiam quo quis ſibi mortem accelerat, per crapulã, aut alia illicita, aut percutit ſeipſum ex ira, aut facit contra conſcientiã, quod putat uel de quo dubitat, quod ſit peccatũ aut ſe peccandi periculis exponit.*

Circa omiſſiones.

Cùm *non adiuuant aliquem in periculis animæ, aut corporis ſi poſſunt, cum non*

defendunt famam proximi iniuste diffama ti, cùm nolunt reconciliari his quos offenderunt, ueniam petendo, uel poscentibus ueniã condonare recusant, & remittere offensionem, imo subtrahunt communia beneficia, cum delinquentes non admonent, & corripiunt ut oportet, si eis ex officio incumbit.

Circa sextum, non mœchaberis ad quod refertur nonum, Non cõcupisces uxorem proximi tui.

Circa cogitationes.

DE *cogitationibus uenereorum, & desyderijs morosis, præcipue si cum deliberatione, in omnibus modis libidinis mox attingendis.*

Circa uer.

De *progressu eorum ad uerba inhones-*

ste dicta,uel audita,ad hunc finem uel quo-
uis modo. Hic de literis aut nuncijs &c.

Circa oper.

Demum de opere ut de aspectibus in-
honestis,nutibus,munusculis,ornatu ad ma
lum finem placendi ordinato, de actibus
ipsis inhonestis,ut osculis, tactibus impudi-
cis, de quibus agens cum coniugatis illud
dumtaxat inquire, an his tactibus periculo
pollutionis se exposuerint ; cæteros admo-
nebis mortale in eis peccatum admitti. de-
mum inquire de peccato carnis consumato,
cum solutis,uel coniugatis, uel consangui-
neis, & affinibus, uel uirginibus,uel con-
secratis ordine,aut uoto,uel contra naturæ
ordinem,per molliciem in seipso,uel per ne-
fanda peccata cum alijs.

Circa omissiones.

Omissione uerò peccatur non redden-

ris cui adiungitur deci-
mum. Non concupi
sces rem pro
ximi.

Circa cog.

AFfectus habendi insatiabilis, solicitu-
do inquieta in acquirendis rebus tem
poralibus, cupiditas bonorum ecclesiastico-
rum uel aliorum, etiam per uias non lici-
tas, uoluntas inordinata accipiendi, uel re-
tinendi aliena.

Ver.

Hinc fit progressus ad uerba, & pec-
catur per mendacia in iudicio & extra ad
damnum.

damnum proximi in rebus pertinentia, & per quæuis alia uerba, quæ ad hoc faciunt.

Circa opera.

Si: furatus est, & quantum, si iniustè acquisiuit, ut per simoniam, uel ex naufragio, uel per fraudem in emendo uel uendendo, circa rem aut eius substantiam, aut qualitatem, aut quantitatem, aut pretium: si contractus usurarios, uel societates & cambia non iustè, exercuit: si rapuit per uim aliena, uel sua à quieto possessore: si usus est adulterina moneta, licet ab alijs deceptus: si inuenta non restituit quæ non habētur pro derelictis, si fraude in lusu usus est, aut tantum lucri causa lusit: si damnum intulit rebus proximi: si usurpauit bonum commune: si imposuit, uel exegit uectigalia indebitè: si alijs operam suam locando fideliter non operatur: si ut pauper mendicauit dū

non egeret: adde profusionem, uel prodigalitatem, quæ extremum alterum, auaritiæ contrarium est.

Circa omissiones.

Hic de tenacitate, thesaurizando quod alijs communicatum oportuit: ut si possideatur potius quàm possideat bona, & si non restituat quæ debet.

De superbia.

Circa cogitationes.

PEccat *qui existimauit bonum quod habet, ex se habere, uel a* Deo *quidẽ, sed propriis meritis: uel qui arrogat sibi quod non habet, aut amplius q̃ habet: si alijs despectis singularis uoluit apparere: si ægrè tulit reprehensionem nec fateri uoluit culpam. Adde præsumptionem, obstinationẽ, impœnitentiam: aliorum contemptum, curio*

ſitatem in addiſcendis quæ non oportet: nolle ſubijcere ſuum iudicium ſuperiori: nimis efferri proſperis, nimis uirtuti ſuæ confidere, ac proinde pericula peccandi non timere.

Circa uerba.

Si pertinax, ſi impugnator ueritatis fuit, ſi gloriatur non ut oportet, præcipue de peccato, ſi defendit ſuos errores, uel excuſat: adde iactantiam.

Circa oper.

De *ambitione, quærendo honores, & prælationes, &c. uſurpando in locis uel ſedibus honorem qui non eis conuenit, excedendo in ueſtimentis, aut comitatu.*

Circa omiſſiones.

Gratias *agere de beneficijs contemnendo.*

De gula.

SI *soliciti sunt de præparatione, si ante tempus, si crebrò, si auide, si multum, si nimia cum uoluptate comedat, aut bibat.*

De accidia.

Circa cogitationes.

F*Astidium bonorum operum, deiectio animi ex aduersis, paruipendere in se dona dei, cogitationes uagæ, & otiosæ, præcipuè in orando, tædium præsentis uitæ, nō ex pijs causis, sed quod non succedant ex uoto omnia, nolle natum esse.*

Circa uer.

De *multis otiose dictis.*

Circa oper.

Ob *tempus male contritum, uagis discursibus, ludis, & otio.*

Ob pusillanimitatem, quæ ex animi deie ctione suam salutem, & media ad eam ne gligunt; quæ malunt in miseria manere quam laborare, quæ se retrahunt a magnis operibus, quibus pares sunt, quæ famam bonam sibi ereptam recuperare negligunt: huc pertinet procrastinatio, & tarditas incohoandi emendationẽ, et bona opera: incõsummatio cœptorũ bonorũ operum: desistere a propositis bonis: nõ excutere tentationes, &c. de alijs capitalibus satis dictũ est in præceptis.

Interrogatorium breuius in carmen redactum.

Circa primum pręceptum.

C*Orde uel ore negans, errore aut schismate ductus,*
Anceps, blasphemus, qui tentat, qui ma

De gula.

SI soliciti sunt de præparatione, si ante tempus, si crebrò, si auide si multum, si nimia cum uoluptate comedat, aut bibat.

De accidia.

Circa cogitationes.

FAstidium bonorum operum, deiectio animi ex aduersis, paruipendere in se dona dei, cogitationes uagæ, & otiosæ, præcipuè in orando, tædium præsentis uitæ, nō ex pijs causis, sed quòd non succedant ex uoto omnia, nolle natum esse.

Circa uer.

De multis otiose dictis.

Circa oper.

Ob tempus male contritum, uagis discursibus, ludis, & otio.

Circa omissionem.

Ob pusillanimitatem, qua ex animi deie ctione suam salutem, & media ad eam ne- gligunt; quá malunt in miseria manere q̃ laborare, qua se retrahunt a magnis operi bus, quibus pares sunt, qua famam bonam sibi ereptam recuperare negligunt: huc per tinet procrastinatio, & tarditas inchoandi emendationẽ, et bona opera: incõsummatio cœptorũ bonorũ operum: desistere a proposi tis bonis: nõ excutere tentationes, &c. de alijs capitalibus satis dictũ est in præceptis.

Interrogatorium breuius in carmen redactum.

Circa primum pręceptum.

C*Orde uel ore negans, errore aut schismate ductus,*

Anceps, blasphemus, qui tentat, qui ma

Quemq; superstitio grauat, aut cum dæ-
mone pacta,
Desperans, malè cõfidens, mũdiq; timore
Recta sinens, propriæ ignorans præce-
pta salutis,
Terrenis hærens nimiũ, ac diuina perosus.

Circa secundum.

Qui uiolat promissa deo, quique asserit
audax,
Iurando falsa, aut temere, quique impro
ba uouit
Iurauituè, alios nec ad id traxisse ueretur.

Circa tertium sub quo
præcepta ecclesię.

Quicquam operor uetitum, missam, & ie-
iunia linquo,
Non persoluo preces, uetitis me immi-
sceo sacris,
Cũ teneor non accedo, loca polluo sacra,

Sacratas uiolo res, personasq; profanus,

Circa quartum.

Non ueneror, non morigeror, non adiuuo patrem.
Coiunctosue pius, foueo aut humanus egenos,
Cui teneor parere, etquē obseruare recuso,
Proq; bonis sæpe ingratus cōtraria reddo.

Circa quintum, sub quo & octauum complectitur.

Ex odio mortem, uel corporis, infero dāna,
Quæro inimicitias, pugnas, iniustaq; bella,
Inuideo, accuso falsè, malè detraho famæ,
Vindictam iratus meditor, conuitia, rixas,
Ad peccata aliū induco, me sponte periclis
Offero, me cædo impatiens, mortemue peropto.

Circa sextum sub quo nonū.

Extra cōiugium Veneri qui cedit iniquæ,
Alterius uiolare thorum qui mēteparatus,

Qui loquitur lasciua, aio qui turpia uersat,
Per uisus, nutus, tactus, male tēdit adulter,
Ad scelus, incestum admittit cum sangui-
ne iuncta,
Cūq; intacta uiro stuprū, Christoq; dicatā
Sacrilegus uiolat, scelera his adiunge ne-
fanda.

Circa septimum, cui adiun gitur decimum.

Rem cupio alterius, damnum fero, frau-
de, rapina,
Vsurpo, aut teneo, non sum satiabilis, opto
Per fas atq; nefas ditari. usura maliq;
Contractus, & lucra placent inhonesta:
propinqui
Mentior in damnum: male ludo, sumq;
profusus.

De superbia.

Nō accepta Deo refero bona: uel mea certe

paratus
Atq; obstinatus propriuũ defendere sensũ,
Nec solitus proprias ulla in re agnosce=
re culpas,
Iudico, contemno, derideo resq;, hominesq;,
Scire uolo, & facere aggredior superan=
tia uires,
Peccãdi haud timeo fretus uirtute pericla.

De accidia.

Non bene ago, sed & acta dolent, me ad=
uersa repentè
Deijciunt, et dona dei mihi tradita tem no:
Virtutisque labor grauis est, magis otia
pigrum

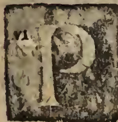
Delectant , refugit mens ardua: sæpe uagatur:
Spirituale bonum tædet curare; remissus
Ad bōa quæ teneor, diuina exhorreo iussa.

De gula.

Sollicitus paro lauticias, et tempus edendi
Præuenio, uetitis, crebrò, cupideq;, nimisq;
Delector: uentri demū omnē defero cultū.

De aliis capitalibus dictū est in preceptis.

Quædam de statibus variis, & primo de dominis temporalibus.

Rimò de dominio iniustè *quæsito. secundo, si exigunt collectas, uel uectigalia inde bita, uel instituta propter*

aliquid, quod non ſit, ut propter ſecurita- tem uiarum, quæ non ſunt ſecuræ. tertiò, ſi dant officia his, de quibus præſumitur quòd erunt inutiles, uel iniuſti. quarto ſi ſciunt maleficia, & poſſunt prohibere & nõ pro hibent. quinto ſi nimis grauant ſubditos, re rum ac temporũ conditione inſpecta. ſexto ſi uſurpant quæ ſunt communitatis, quæ cũ fructibus tenentur reſtituere. ſic de his quæ ſunt particularium uiuorum, uel mortuorũ. ſeptimò, ſi ſeruitia perſonarum uel iumento rum indebita exigunt. octauo, ſi permittunt mala, ut uſuras, quas non oportuit. nono, ſi parte ius petente, tamen condonant offen- ſam, &c.

De epiſcopis.

Primò renuere *prælaturam iniunctam a ſuperiore per præceptum. ſi impedimen- tum uel ipſe uel prælatus poteſt remouere;*

nec requiritur ut sciat se sufficientem: sed ut non cōstet de opposito. potest tamen petere absolutionem ab officio, si uidet animas commissas non proficere suo uel ipsarum defectu, uel per aliū melius gubernari. secūdo, gregē deserere personaliter, si uideat ꝙ subditorum salus, exigit pastoris praesentiam, licet deserat propter commodum temporale, uel propter periculum personale, secus si saluti gregis per alium prouideri potest. tamen, pro commodo ecclesiae, & personae propriae periculo, personaliter potest deserere: dubitans autem de salute animae subditorum propter absentiam suam, tenetur, stare non sic alij quibus cura nō est cōmissa, quando non uident actualiter periculum. tertio, non quaerere defectus subditorum ut corrigantur, quando fama, uel quod mouere meritò debeat, ad eius aures uenit.

quarto, dare authoritatem nõ episcopis, in ijs quæ propriè pertinent ad officiũ episcopale, ut ordinare, chrysmare, &c. potest tamen committere; quæ pertinent ad dignitatem (præter insignia) ut iudicare de clericis, & quæ sunt iurisdictionis. quinto, conferre ordines indignis, & ecclesiastica beneficia. sexto, consecrare non uirgines ut uirgines. septimo, nõ residere sine rationabili causa. octauo, si non intersint diuino officio saltem dominicis diebus. nono, si non uisitant, et in uisitatione non inquirunt, & prouident, ut debent. decimo, si non instituant prædicatores in ecclesia cathedrali potentes opere et sermone. undecimo, si non celebrant sinodũ omni anno, admonendo clericos, legendo cõstitutiones, &c. duodecimo, si non prouideant, de idoneis ministris, uicario, assessore, notario. tertiodecimo, si negligant execu

tionem legatorum, ad se deuolutorum. decimoquarto, si non faciunt chrisma singulis annis. decimoquinto, si nõ dispensant redditus suos & pauperibus, & ecclesiæ, ut debent. docimosexto, si negligunt ut magistri instituantur ad docendum opportuna. decimoseptimo, si negligant pascere oues sibi creditas. Ex his autem, in his quæ sunt mala secundum se, peccatur mortaliter: ut conferendo ordines indignis, in his uero quæ sunt mala propter aliud, idest, mala quæ inde oriuntur, iudicanda sunt tam grauia ꝙ est bonum, quo oues priuantur, & malum quod sequitur. decimooctauo, permittere notarium petere salarium ab ordinandis, posset tamen aliquid accipere pro labore, dummodo Episcopus nõ participet in lucro. decimonono, contemnere obseruationem canonum, uigesimo, per ignorantiam tantam ut

decem præcepta, articulos fidei, uirtutes, et uitia in generali, & sacramenta nesciat: nam & periurus est, respondendo in ordinatione quòd sciat nouum & uetus testamentum. uigesimoprimo, de simonia in ordinibus.

De peccatis iudicum.

Ex quinque peccatis contra ius diuinũ, primum est iudicium iniustum. secundum, est iudicium temerarium, ex non sufficientibus ad iudicium. tertium, est usurpatum, quando personam uel opus non subditum iudicat. quartum, iniusta remissio pœnæ, quæ graue peccatum esse solet licet in pecuniariam commutetur. Quintum, negatio, seu dilatio iustitiæ præsertim petitæ, et tenetur de expensis & damnis illorũ, quibus negatur uel differtur iustitia. Annexa peccata sunt ĩnumera, quæ, scilicet, inducũt

ad prædicta, ut odium, ambitio, timor mun-danus, &c. Circa ius positiuum, tot pecca-ta, quot prohibita transgrediuntur ipsi di-cant & nominatim de acceptione donorũ.

De aduocato & procuratore.

Primò assumens causam quam nouit esse iniustam defendendam: licet caput ali-quod iustum prosequatur. secundo, nolens scrutari an causa sit iusta, uel iniusta. ter-tio, prosequi causam quam intelligit in ipsa tractatione iniustam, licet à principio puta-uerit iustam, & id tacere clienti. quarto, non studere ad defendendã causam assum ptam. quinto, instruere clientem ut dicat fal sum, aut dolosè. sexto, exigere ab eo plus quàm debet. septimo, nolle defendere in cau sa iusta pauperem, cum non appareat alius qui id faciat, si pauper opprimi creditur si-ne eius auxilio.

De notariis.

Primò de periurio. ſecundo, de falſis inſtrumentis. tertio, de occultatis inſtrumentis, aut laceratis. quarto, de facto inſtrumento illicito, ut uſurarum quas norunt. &c.

De matrimonio iunctis.

Primò ſi fine tantùm uoluptatis actum matrimonialem exercerent, & modo non conueniente ad generationem, præcipuè ſi extra uas &c. ſecundo, ſi in indiſpoſitione menſtruorum, uel cum uxor eſt grauida, ſi cum periculo abortus, uel grauis damni id fit. tertio, ſi debitum negatur, niſi in periculo uitæ, uel ægritudinis notabilis, uel cum petens, per fornicationem ius amiſit. quarto, ſi in loco ſacro uel publico exercetur. quinto, uti cõiugio ante benedictionem ſponſæ. ſexto, ſi qui petit, uotum habet caſtitatis ſimplex. ſeptimo, ſi cum uxore adultera pu

blica, uir commiſcetur. octauo, ſi matrimonium fit clandeſtinum. nono, ſi nuptiæ fiunt tempore interdicto, quo ad benedictionẽ, & adductionem ſponſæ, & celebritatem conuiuij, uel ſi cum ſuperflua uanitate. decimo, ſi excõmunicatus, uel in mortali, contraxit matrimonium. undecimo, ſi cum perſonis coniunctis ſanguine, uel affinitate, uſque ad quartum gradum, uel in alio caſu prohibito; ſed tantum quære de impedimentis, de quibus eſt præſumptio. duodecimo, ſi non prouidit familiæ de neceſſarijs. tertiodecimo, ſi exacerbauit uerbis uel factis coniugem, aut nimis zelotipus, uel remiſſus in cura fuit. quartodecimo, de uxore, ſi inobediens, contentioſa, inculta, negligens in cura domus, ſi non ſequitur domicilium uiri niſi trahat ad peccatum.

De sacerdotibus & aliis clericis.

Primò si quis accipit ordinem simoniacè, uel a simoniaco Episcopo, uel ante legitimam ætatem, uel in peccato mortali, uel excommunicatus, irregularis, aut suspensus erat. secundo, si ijs censuris irretitus uel in mortali ordinem exequatur. tertio, si nõ portauit tonsuram & habitum. quarto, si negotia sæcularia exercuit, ludos, choreas, &c. quinto, si officium ordinis sine debitis ornamentis exercuit. sexto, si omisit horas canonicas, uel eas dicendo exercet opera manualia, aut uoluntariè uagatur, aut non integrè pronunciat. septimo, de simonia in sacramentis, uel aliter in beneficijs, &c. octauo, si omisit debitam materiam, uel formã uel ritum, in sacramentis: & interrogẽtur in specie rudiores, an sciant formam baptis

mi, Eucharistiæ & necessariorum sacramentorum. nono, si non confessus de mortali celebrauit, habens confessariũ, uel nõ dictis matutinis, si non ieiunus, si non cõicauit si tenuit ĩmundos calices, si non curat attentionem, si nõ bene custodit ne aliquid cadat in terra, si post pollutionem ex causa mortali celebrauit, si dixit missã ad maleficia. Vndecimo, si non celebrauit saltẽ in magnis solẽnitatibus; uel plures eodem die missas dixit sine licentia. duodecimo, si absoluit quem non poterat, si reuelauit confessionem, & nimis festinauit in audiendis confessionibus, si nõ consuluit peritiores in dubijs, si pœnitentiã male iniũxit; Si interrogat quæ nõ debet. decimotertio, si prædicat mendaciũ, uel curiosa, uel iocosa uel indulgẽtias indiscretas, uel simoniacè, uel ob gloriã, uel sine licentia, decimoquar-

mala eorum diſpenſatione.

De religioſis.

PRimò de ingreſſu ſi per ſimoniam. ſecundo, de intentione non bona, ut non laborandi. &c. quæ rectificari poteſt. tertio, ſi reticuit impedimentū, ut infirmitates &c. quarto, ſi habens uotum Religionis arctioris, non habuit diſpenſationem ante ingreſſum laxioris. quinto, ſi mentiendo uel reticendo aſperitatem inducunt alios ad ingreſſum, uel auertunt à melioribus. ſexto, de non obſeruata caſtitate, paupertate, uel obedientia ſuperioris, aut conſtitutionum. ſeptimo, circa officiū, ſi non fecit quod tenebatur. octauo, de mala electione Prælati, uel inordinato affectu ad quamuis perſo-

nā.nono,si in uisitatione prælatorū nō reue lauit dicēda.decimo,de ceremonijs principalioribus,ut esu carniū prohibito,etc. undecimo,si tēpus otio,uel inutilibus operibus mundanis cōsumpsit. duodecimo,de dissolutione, murmure,impatiētia,negligentia in orando pro alijs,ac se præparādo ad sacramēta,etc. tertiodecimo,de amore consanguineorū,& affectu ad tēporalia,et locutione de rebus secularibus.quartodecimo,de dimisso habitu.

De doctoribus.

PRimò,si doctores,qui legunt physicam idest,medicinam,uel leges , admittant scienter Religiosos,sacerdotes seculares in dignitate cōstitutos,clericos qui legunt theologiā,si monachos sine licentia prælati.secūdo,si habēs salarium uel beneficiū sufficiēs, exigit a discipulis,præcipue pauperibus,aliquid:oblata potest accipere idoneus.tertio,si

tius ad malos fines.quarto,ſi docuit publice theologiā exiſtens in mortali.quinto,ſi ſciē tijs prohibitis ſtuduit, uel eas legit.6,ſi non adhibuit diligentiā,ut diſcipuli proficerēt,in moribus et ſcientia,ſeptimo,ſi iuramēta uni uerſitatis nō īpleuit. octauo,de iactātia,de- tractione,inuidia aliorū profeſſorū. nono,ſi ab illis ſcholaſticos ad ſe traxit,aut ſectas nutriuit.

De ſcholaſticis.

PRimò ſi nō obediūt Magiſtris, in quibus tenētur.2.ſi rixantur inter ſe.3.ſi magiſtrū minus aptū elegerint ex cā iniuſta.4.de dimiſſis ieiunijs,miſſa,ſacramētis. 5.ſi cōtendunt contra ueritatē.6.ſi ſuperbiunt ex ſciētia.7.ſi malum finē intendūt. 8.ſi negligentes ſunt in ſtudio .9 .ſi ni-

mis intendunt libris turpibus.

De mercatoribus & artificibus.

PRimò *de cambijs iniustis. secundo, de uarijs usuræ palliatæ modis, ut si minoris emit, propter anticipatam solutionem, uel plus iusto uendidit, propter expectationem temporis, uel emit agrum cum pacto de retrouendendo minoris medietate iusti pretij uel certè minoris multo q̃ iustũ sit: ita ut nõ sit ibi uera emptio et uenditio, quæ si esset, iniustus esset sed non usurarius cõtractus. tertio, si ad infideles ferrum uel arma portarunt, sine licentia* Papæ. *quarto, de monopolijs, si conueniunt cum alijs ne uendant, nisi aliquo pretio maiori q̃ sit æquũ. quinto, si mutuant, sperando utilitatem quæ pretio æstimetur. sexto, si fraudarunt uectigalia, & gabellas iustas. septimo, si dederunt falsas monetas scienter, uel diminutas pro bo-*

nis. octauo, si quis in societate cum alijs non fideliter se habuit, occulta lucra sibi retinēs. nono, si emit res furatas, uel raptas. decimo, si periurijs & mendacijs usus est uendendo, &c. undecimo, si negotiatur diebus festis sine necessitate, emendo, uendendo, ratiocinia faciendo, nisi ad modicum tempus. duodecimo, si mediator fuit malorum contractuum. tertiodecimo, si artem habet cuius opus est tantū ad peccatū, ut idola, tenētur dimittere: si ferè ad peccatum, ut qui taxillos facit uel fucū, istos exhortari oportet ut dimittant artem. quartodecimo, de dolo in mensuris, &c. quintodecimo, si non ieiunauit, dum posset, moderando laborem.

De medico.

PRimò ante cognitam ægritudinem temere curando, uel dum tentat & explorat morbum, adhibendo periculosa. secun

do, post cognitũ morbũ, temere etiam curã-do, dum negligit studere, aut uisitare, aut consulere, aut mutare sententiã, uocando potius in dubiũ rectã curationẽ alterius. 3 si medicinam incertam in periculũ uitæ experitur. 4. si consulunt quid facere, contra salutem animæ, aut non monent, ut aduocent Medicos *animarum, cum opus est.*

De pueris.

PRimò, *de mendacijs, periurijs, uotis nõ impletis. 2. de omissione missæ & confessionis, & cõionis. 3. de irreuerentia* Patris, *uel* Magistri. *4. de furtis. 5. de uerbis turpibus, contumelijs, detractionibus, rixis. 6. de carnalibus à longe (ne discãt quiincorruptisunt) interrogentur maximè puellæ.*

De proprijs remedijs peccatorum.

uertorum. 2. Obseruare meliores se et præ-cipuè Christum, qui nos ad sui imitationem hortatur dicens, discite a me quia mitis sum & humilis corde, etc. 3. Animaduerte superborum seruitutem, et ignominiam, qui a dignitate filiorum Dei decidunt, & fiunt dæmonis abiecta mancipia, qui rex est super omnes filios superbiæ. 4. Versari cum humilibus ac modestis. 5. In uestitu, domo, atq; omnibus operationibus externis, quantum decorem status cuiusq; fert, sese demittere.

Contra uanam gloriam.

P*Rimò, sua abscondere. 2. Ad defectus proprios mentem reflectere.*

3. Honorem & laudem oblatam statim offerre deo, authori totius boni.

Contra auaritiam.

PRimò efficacissimũ remediũ omnia relinquere. 2. Animaduertere magnis opibus non magis saciari animum, q̃ exiguis. ac proinde minuendam esse cupiditatem, potius quàm diuitias cumulandas. 3. Consyderare omnia breui esse relinquẽda, nisi quæ præmissa per manus pauperum, fuerint. 4. Cogitare quanta fuerit Christi paupertas, & sanctorum qui illum sunt imitati. 5. Confidere Deo, qui passerculos alit, & dicit, quærite primùm regnum Dei, & iustitiam eius, & cætera adijcientur uobis. 6. Recedere a societate auarorum: et cum illis agere, qui temporalia negligunt. 7. Mirari cœlestes diuitias, & bona illa infinita certa, iucundissima & semper duratura.

Contra luxuriam.

PRimo *fugere cōſpectū, et multo magis familiaritatem eam quæ ad libidinē inflammat. 2. Recedere à conuictu illorū qui ſuo exemplo ad libidinem excitant, 3. Otiū fugere & honeſtis exercitijs ſemper uacare, 4. Non nutrire corpus delicatè, ſed potius amare abſtinentiam, maxime à uinis fortioribus, & cibis calidioribus. 5. Repellere ſtatim malas cogitationes, et ſenſus cūſtodire. 6. Dolorem aliquem uoluntarium aſſumere, præſertim urgente carnis tentatione.*

Contra iram propriam.

PRimo *parare ſe ad uerba et actus quæ ſolent ad irā incitare patienter tolerandū. 2. Intelligere, patienti non nocere iniuriam, ſed potius inferenti: & quantum iniuriarum pro nobis Chriſtus paſſus ſit, cui*

referemus gratiam tantorum beneficioru͂, si patienter iniuriam sustinebimus. 3. Conuertat se ad aliud quippiam agendum, mentem diuertens ab iniuria. 4. Saltem lingua͂ & manus comprimat, & accensam irain in pectore extinguat.

Contra iram alterius.

PRimo, mollis sermo frangit iram, durus sermonem suscitat. 2. Tace, uel deflecte ab irati conspectu.

Contra inuidiam.

PRimo, amare terrena. 2. Cogitare q͂ sit inutilis inuidia, quæ tantum confert ad peccandum, & inuidi cruciatu͂. 3. Qua͂ sit inhonesta, cum uel sanguinem teneamur effundere pro nostris proximis, si res postulauerit. 4. Id expende: si alius careret bono quod tu illi inuides, non ideo tu melius haberes: si igitur inuidia nihil tibi co͂ducit, neq;

ad temporalia nec ad famam, nec ad uirtutem, & animũ cruciat, et a Deo auertit, quare non illã abijcies? 5. Cogita quicquid iuuat et accendit charitatẽ fraternam, etc.

Contra odium proprium.

PRimò, *animaduertere Dei uindictam qui non dimittit, nisi dimiserimus. 2. Qui alium odit sibi plus nocet quàm illi cùm se in statu peccati mortalis cõstituat. 3. Ignoscere tandẽ aliquando debemus, si perire nolumus in sempiternũ.* Melius est ergò *citò ignoscere et periculũ euadere, ne ẽt sine merito uita transigatur, et ut Christo in ea placeamus.*

Contra odium alterius.

Prĩo, *benefacere. 2. inseruire. 3. submittere sese.*

Contra gulam.

PRimò, *remouere quæ possũt gulã irritare, qualis est ciborũ suauitas, uarietas et cõdimẽta,*

2. Consyderare bestiarum hanc esse uoluptatem potius q; hominum, quæ intellectum obfuscat, bona desyderia extinguit, uitam reddit breuiorem, imò animalia bruta non plus indigent cibo q; necessitas postulet.
3. Præcedens deliberatio multum confert.

Contra accidiam.

P*Rimò crebra beneficiorũ Dei recordatio, quæ amorem excitat; 2. Vicinam mortem quæ bene operãdi tempus aufert, meminisse. 3. Pœnarum & præmiorũ æternorum cogitatio. 4. Deditos otio fugere, et sectari diligentes.*

Remedia uniuersalia.

P*Rimò summũ et uniuersale remediũ ad omnia uitia extirpanda, & inserendas uirtutes, est frequens oratio cum fiducia. 2. Frequens confessio, & quæ statim cũ in aliquod lapsus fueris peccatũ, fieri debeat.*

3. Frequens

3. Frequens sumptio Eucharistiæ. 4. Fugere improborum, & sectari bonorum societatem. 5. Lectio piorum authorum et sacræ scripturæ præcipue. 6. Meditatio passionis Christi. 7. Considerare uitam sanctorũ. 8. Præsentiam Diuinæ Maiestatis et Angelorum, 9. Mortem certam. 10. Iusticiam diuinam per exempla illorũ, quos puniuit. 11. Futurum iudicium. 12. Pœnam damnatorum. 13. Gaudium & felicitatẽ Paradisi.

Quomodo his armis utendũ ad uitia superandã.

PRimo ab effectibus, id est peccatis inuestigare oportet radicem unde cætera uitia pullulant. Vnum enim aut alterum solet esse uitium, dũtaxat præcipuum in unoquoq; homine, quod reliqua generat, quo sublato, etiam illa quæ ab eo oriebantur in-

teribunt.2.Memoria tenere remedia con-tra illud,ut cum opus fuerit adhibeantur. 3.Cum uno aut altero,peculiari diligentia pugnabis (etsi omnia in genere odio ha-beas, necesse est) donec illud abstuleris, aut ita debilitaueris,ut uel nõ repugnet,uel facile comprimatur. Contra hunc hostem crebrò renouandum est propositum,acuen-da ira in illum,proprijsq; armis cum eo pu gnandum est,adhibenda etiam sunt reme-dia communia, & circa id examen consciẽ tiæ quotidianum uersetur. Nam si hodie unum aggrediaris,crastino die alterũ; nul lum tandem superabis. 4. Necessaria est animi magnitudo ad ineundum certamen, & uictoriam sperandam, licet ardua & operosa futura sit.Certum uictoriæ signũ est, uictoriã magnanimiter sperare.5.Per seuerantia in certando opus est,nec despon

dere animum oportet, licet millies cadas, surge ergo & pugna. Victus est ille solum qui armis & uoluntate pugnandi abiectis, se aduersario turpiter dedit. Et licet profectus aliquandiu minime cernatur, non ideo nihil profecisti. Nam ut horologij umbram progressam uidemus, progredientem non cernimus; et segetes creuisse apparet, non apparet crescere, ita uirtutem crescentem, quoniam minutis constat auctibus, non facile uideas, sed tandem longiori interuallo creuisse uideas: sed & labor ille pugnandi, humilitas, & patientia, sustinenti, nõ exiguus est profectus,

De restitutione.

I*Nter ea, quorum confessario necessaria est cognitio, uel in primis* Restitutio *est: per quam satisfit, pro re ablata, uel dãno uel iniuria.* Est *autem confitentibus neces=*

ſaria, quia ſicut accipere alienum, ita & te nere, inuito domino mortale eſt. quæ ſunt obſeruanda circa reſtitutionem, his duobus uerſibus adnotantur.

Quis, cui, q̃d, quãtũ, uel ubi, quo tẽpore quo
Ordine reſtituas, ſic pie lector habe, (ue

Prius tamen intelligendũ eſt, cùm loqui mur de reſtitutione rei alienæ acceptæ, tam de acceptione iniuſta, ut ex rapina, &c. q̃; de retentione non iuſta, ut ex mutuo (quæ breuitatis gratia ſub acceptionis nomine cõ prehendetur) nos loqui.

Quis debeat reſtituere.

TEnetur reſtituere, quicũq; fuit cauſa iniuſtæ acceptionis: & ſi multi fuerunt cauſa, omnes tenentur, Decem autem modis iniuſtæ acceptionis cauſa eſſe quis poteſt, qui his uerſibus continentur.

Restituat, capiens aliena, eiusq; minister,
Iussio, consilium, cõsensus, lausq;, comesq;.
Qui recipit, mutus, non obstans non manifestans. Primus ergò est, qui per se exequitur, siue proprio motu, et lucro, siue alieno, ut minister usurarij, et uulnerans ex domini sui mandato. Secundus est iubens, qui tenetur, quando ex sua iussione secuta est actio iniusta. aut ratum habuit quod ipsius nomine factum est. Tertius est consulens efficaciter; ita ut ex consilio tali moueatur quis ad perpetrandam actionem iniustam, si effectus secutus fuerit. Quartus est consentiens, sine cuius consensu, non sequeretur actus: secus si sine tali consensu fuisset secutus. Quintus est adulator. quando ex laudatione, & adulatione, tanquàm ex causa uel concausa sequitur effectus. Sextus est particeps malæ actionis

ut comes, mediator, uel qui aliter in crimine participat, quando est in causa iniustæ acceptionis, sine qua non facta fuisset. Septimus est receptator talium. Est enim causa maleficij, præbendo eis securitatem, & custodiam prædæ: unde fures animosius et securius furãtur, Secus si nõ receperit tales ut furarentur. Octauus est mutus, idest, qui potest & debet loqui, reprehendendo, mandando, & huiusmodi, & non facit. Nonus non obstans, idest, non impediens actionem iniustam, quam potest, & debet impedire: sicut quibus incumbit ex officio. Decimus non manifestans inuasorẽ malæ actionis, quando potest & tenetur: ut testis in iudicio uocatus, & custodes uinearum, & huiusmodi, qui tenentur ad damna, quæ proximus patitur ex defectu manifestationis, quatenus non manifestare causa fuit dam-

in illo caſu poſſunt, ſine ſuo damno & periculo impedire, quando aliter non poteſt, illi iniuſtæ actioni obuiari.

Quilibet ex ſupradictis, quando ſecutum eſt damnum, tenetur in ſolidum reſtituere. Si uerò alij reſtituerint pro parte ſua, teneretur tantùm pro reliquo: ſufficit enim ſatisfieri damnificato: unde ſi unus aut alter id totum præſtiterit, reliqui non tenerentur.

Cui debet fieri reſtitutio.

DIſtinctione opus eſt. Si reſtitutio fit ex ſola re aliena, quæ apud aliquem reperitur: cõmuniter reſtitui debet ei cui debetur, (ſi ſciatur) ſcilicet Domino *rei,*

siue sit ecclesiasticus siue laicus. Sed si esset prælatus dissipator bonorum ecclesiæ, deberet ecclesiæ restitui, habito (si fieri potest) superioris consensu.

Si nescitur dominus rei, uel ad ipsum non potest esse accessus, uel non sine periculo, & scandalo, restituatur Christo *omnium domino, dando pauperibus.*

Si restitutio fit ex iniusta acceptione, quando etiam datio est prohibita, (ut cùm ordinis sacri administrator recipit pecuniam, &c.) restitutio non fit danti, sed ei in cuius iniuriam pecunia data est, siue sit ecclesia, siue homo aliquis, uel certè Christo *omnium hæredi.*

Si ex sola acceptione iniusta oritur obligatio restitutionis, nec datio iniusta fuit, ut in usura, debet restitui damnificato, ita ut concurrant ista duo simul, iniusta acceptio,

& damnum, quod sequatur ex iniusta acceptione. unde qui pignus furatur à mercatore, eidem mercatori debet restituere, posset tamen in foro conscientiæ domino pignoris restituere, dummodo mercator damnum non patiatur. Similiter si rem furatam quis furetur, domino restituat, sed fur intelligat, se non teneri ad restituendum amplius.

Si persona cui fieri debet restitutio est mortua, dabitur hæredibus, si ignoratur, facta inquisitione debita, dabitur Christo in suis pauperibus: si distat, & faciliter ac fideliter ad eum mitti possit, si res est magni ualoris, debet ad dominum mitti expensis, & damno detinentis iniustè, si non potest trāsmitti, et res est parui ualoris, posset dari eius propinquis, uel pauperi cœnobio, arbitrio boni uiri, cū pacto, ut ueniēte domino in

eidem restituatur, si res seruari possit, si usurarius ijs qui à loco usuræ recesserunt uelit restituere usuras, expensis ipsorum, potest mittere, si ipsemet usurarius recessit, suis mittet expensis.

Non semper res debet restitui illi, cuius est, uel à quo accepta est, quando scilicet ei est damnosa, ut ensem furioso &c. sed potest seruari hæredibus.

Si prohibetur causa tantùm, non acceptio, ut in turpi lucro meretricio, &c. non necesse est restituere, nisi interuenerit fraus uel illicita extorsio, uel acceptum est ab eo qui alienare non potest: debet tamen consuli illis, ut dent pauperibus, similiter de acquisitis per ludum.

Bona incerta restitutioni obnoxia, quãdo non potest inueniri dominus facta diligenti inquisitione, dentur pauperibus, arbi-

trio illius qui habet, uel confeßoris: & huiusmodi, non debent sibi reseruare Episcopi; nisi quæstio ad iudicium adducenda esset, ut cùm quis publicè deprædatus est Ciuitatem, & ignoratur à quo acceperit, tunc enim de consilio Episcopi, uel domini temporalis fiet restitutio.

Inuenta quæ nunquã habuerunt dominum, uel cuius non extat memoria, uel qui non curat de eis, sunt inuenictis. Si habuerunt, uel habent dominum, restituenda sunt domino rei: si facta diligenti inquisitione nõ inuenitur dominus, possunt dari pauperibus, uel retineri ab inuentore paupere, de licentia confessoris.

De thesauro cuius dominus nescitur, si inuenitur in proprio fundo, totus est inuentoris, si in alieno inuenitur, casu, medietas una erit domini fundi; altera inuentoris secun-

dum Thomam ſi ſtudioſe quærendo inue-nitur, cum licentia domini donantis, quia nõ uult ipſe quærere, totus eſt inuentoris. Si quærit contra uel præter uoluntatem domi ni, totus erit domini. Si ſciendo theſaurum eſſe in fundo, ignorante id domino, emitur fundus, uidetur totus theſaurus eſſe domi-ni. Conſuetudo autem, qua theſauri inuenti principibus reſeruantur, non obligat in con ſcientia, iuxta doctorum ſententias.

Quid reddendum.

R*Eddendæ ſunt res, & damna: ſi res exiſtat, ipſa reſtituatur, niſi periculũ ſcãdali uel aliud timeretur, tũc enim ad ar bitrium boni uiri reddetur æquiualens. Si res nõ extat, uel facta eſt deterior, æqui ualens reddatur.*

Quicunq; habet rem alienam tenetur illi reſtituere, cuius eſt, ſiue habeat bona ſi

stituere id, quo factus est locupletior ex tali re, & non plus: si donatum accepisset, & uendidisset, totum pretium deberet restituere: Si uerò habet apud se, tenetur restituere, etiam non habito pretio ab eo, cuius res est, habet tamē actionē cōtra uenditorē rei alienæ. Quòd si mala fide emit rē alienam lucri cupiditate, teneretur restituere rem illam si habet, uel æquiualens, si non habet, & lucrum quod ex ea acquisiuit: & licet furtiuè auferatur ab eo, non liberatur à restitutione. Quòd si accepit rem quam scit eße alienam non gratia lucri, sed agens fideliter negotium domini, ne res pereat, potest à spoliato repetere, quicquid expendit. quòd si dominus non

inuenitur, dabit pauperibus quod remanebat supra precium & expensas.

Impediens aliquem à consecutione cuiuscunque boni licite, ad nihil tenetur; si iniustè, impediuit eum qui erat consequutus, teneretur ad æquale; si propè erat ut assequeretur, tenetur ad arbitrium boni hominis. sic etiam impediens aliquem ab offitio quod iuste exequitur, ut rusticũ ab opere, & huiuscemodi, nisi secundum rationẽ faciat, tenetur restituere, ad arbitrium boni hominis.

Impedientes creditorem modo illicito ne possit exigere à debitore, ut liberando eum à carcere, uel alio modo iniusto: & in genere damnum alteri iniustè inferentes (maximè data opera) tenentur, si damnũ est certum, ad omnia si incertum ad arbitrium boni hominis.

Si res aliena pereat, in manu illius, qui est in culpa ne reddatur domino, si æqualiter apud dominum erat peritura, non tenetur de damno, secus si non erat peritura, uel antè potuisset uendi à domino.

Cedens bonis propter inopiam, si uenerit ad pinguiorem fortunam, tenetur in conscientia restituere, quod debet.

In damnis uitæ, membrorum, sanitatis, libertatis, honoris, famæ, uirium, fructuum, damni emergentis, lucri cessantis, & huiusmodi, pro damnis restitutio fiet, ut optimè poterit, ad arbitrium boni hominis.

Qui uirginem seductam deflorauit promittendo eam ducere in uxorem, tenetur illam ducere (si non est inferioris conditionis) quòd si aliã post duxerit, tenetur eã dotare. Quòd si aliqua signa fuerunt, propter quæ uirgo potuit aduertere, quod noluit eam du

cere, non teneretur in foro consciētiæ eam ducere, nec dotare, nisi uiolenter eam compressisset: tunc enim licet pater puellæ nolit eam tradere, uel ipsa nolit nubere, nihilominus debet eam dotare.

Quantum debet restitui.

SI *quantitas rei uel damni sit certa, tantumdem restituetur, si incerta, ut in iniurijs, &c. quantum bonus & prudens homo iudicabit, consideratis circunstantijs singularibus, rei, temporis, loci, & personæ, & huiusmodi.*

Possessor bonæ fidei, si antequā currat præscriptio, aduertit rem quam possidet nō esse suam, in conscientia, tenetur restituere rem integram, & damna, & fructus perceptos tempore bonæ fidei, deductis expensis factis, gratia colligendorum, & quærendorum, & conseruandorum fructuum, eadem

dem

dem ratio est de eo, qui non soluit legatum per multos annos: tenetur enim fructus etiã perceptos restituere.

Vbi restitutio fieri debeat.

SI *restitutio est necessaria propter rem alienam, quam quis habet bona fide, fieri debet in loco ubi res habetur.*

Si necessaria est restitutio ex iniusta acceptione, restituatur ubi dominus rei seruetur indemnis. & si quis grauandus est, occupator grauetur, qui sẽper fuit in mora.

De tempore restitutionis.

TEnetur *quidem statim restituere, qui debet: includitur enim præceptum negatiuum, scilicet non tenere alienum. tamẽ illud statim, sic intellige, ut sit paratus animo ad restituendum, q; citò commodè poterit; quantum uerò ad executionem, debet restituere congruo tempore, seruatis debitis*

circũstantijs. Tria uerò possunt excusare à restitutione statim facienda. Primò uoluntas domini concedentis dilationem. Secundo, ignorantia rationabilis iuris uel facti. Tertio impotentia, de qua sex conclusionibus continetur, doctorum sententia. Prima est, quòd existens quis in extrema necessitate, non habens nisi necessaria uitæ suæ & suorum, non tenetur restituere statim: quia omnia sunt communia tunc temporis. Secũda est, qui restituendo non posset uiuere, secundum decentiam sui status, etiam si dominus rei qui non est in tali, uel maiori necessitate, nolit dilationem dare, non tenetur statim restituere, debet tamen cauere, ne expẽsas faciat non necessarias, alioqui non excusaretur secũdum rationem. Tertia est, quando restitutio est in dãnum corporis uel animæ domini si statim fiat, non debet fieri sta

tim. Quarta, ſi idem redundet in damnũ, uel ſit contra bonum commune. Quinta, ſi probabiliter futurum eſt in dãnum famæ, uel uitæ, uel animæ ipſius reſtituentis, uel alterius: uel ſi ex hoc imminet periculũ de aliquo peccato mortali, non debet fieri niſi ceſſante tali periculo, quia hæc maiora ſunt damna, quàm ſtatim non reſtituere. Sexta, ſi reſtituere ſtatim, redundat in paruũ com modum creditoris, & in magnum damnũ debitoris: ut ſi opus eſſet artifici debitori, uendere inſtrumenta artis ex qua uiuit, ad reſtitutionem, non tenetur: quia ſecundum rationem debet ei dari dilatio. ſecus eſſet ſi creditor eſſet in ſimili caſu, quia nemo ut ſe commodet, alium debet incommodare, quòd ſi damnum non eſſet de proprijs, ſed potius quia careret lucro magno, non excuſatur à ſtatim reſtituendo. nota

etiam, quòd si damnosa esset dilatio creditori, nec statim restitueretur, ut euitaretur huiusmodi magnum incommodum in proprijs: saltem ille indẽnis seruari deberet.

Nota præterea, quòd confessarij non debent huiusmodi pœnitentes absoluere, antequàm in effectu restituant, si in alia confessione absoluti, neglexerunt restituere.

Quòd si debitor non potest habere dilationem à creditore, qui non est in necessitate, et ipse debitor potest restituere tunc sine magna incommoditate, tamen non uult, sed paratus est postea restituere, quia credit se non bene posse tunc, potest absolui, si promittat intra certum tempus restituere: quòd si potest, & ipse in conscientia scit se tunc posse, & non uult, nullo modo est absoluendus, quia contritum non esse satis apparet.

De ordine, & modo in satisfactionibus tenendo.

QVi potest omnibus restituere, non necesse habet ordinem seruare. sed omnibus statim (ut dictum est) restituere. si omnibus non potest, prius certa quàm incerta restituantur, nisi incertum huiusmodi esset, ut certum sit, quòd nunquam fuit certorum creditorum: ut calix, huiusmodi enim sine iniuria creditorũ pauperibus dari possunt. Inter *bona certa, prius restituenda sunt, quæ in propria specie extant, & sunt alterius: ut deposita, & etiam empta non soluta. post huiusmodi restitutionem, seruanda sunt statuta, & quod disponit ius ciuile (si non sit contra naturale) & si uariæ sint opiniones, securior est eligenda.*

V*surarius si non habet tot bona, ut possit satisfacere alijs debitis licite contractis,*

& usuris, prius debet satisfacere debitis licite contractis, si tamen adsint duæ conditiones, prima ut non extent in specie propria res usurariæ, ut pignora (ea enim debent reddi dominis reddentibus pecuniam) altera, si ex huiusmodi contractibus licitis non fiat pauperior ad soluēdas priores usuras, ut in promissione dotis accideret, pauperior enim redderetur, &c.

Si bona incerta sunt, secundum consilium confessarij possunt restitui, qui si uiderit in magna miseria debitorem, poterit dispensare ut sibi retineat, ut pauper Christi si tamē hoc expedire iudicabit. Si enim crederetur liberior futurus propter hoc, ad furtum, non expediret cum eo hac uti misericordia.

Occulta cautè restitui oportet, ne lædatur fama, sed publicæ usuræ, publice sūt

ſte, & falsò, reſtituat dicendo ſe falſum dixiſſe, uel tacuiſſe uerum. ſi iniuſtè, ſed non falso (ut qui reuelauit peccatum uerum,) dicendo ſe iniuſte diffamaſſe aliquem, & malè feciſſe talia dicendo. Sed caueat ne mentiatur, & attendat, quo modo dicat, ne forte dum reſtituit, magis infamet: tum enim non debet reſtituere, nec quando ſequitur maioris mali periculum, q̄ ſit bonum famæ conſequuturum. Si fama non poteſt reſtitui, aliter debet recompenſari, & ſatiſfieri de damno ſecuto, ex infamatione, ad boni hominis arbitrium. eodem modo de libellis diſfamatoriys: & ibi debet fieri reſtitutio, ubi facta eſt infamatio publicè, uel

secretò. Aduertendum est etiam quòd, quando infamatoria uerba dicta sunt, illi qui poterat prodesse, uel secundum ordinem iuris, uel correptionis fraternæ, uel quando talia non sunt uerè disfamatoria, ut sunt uenialia, uel possunt in utranq; partem interpretari, uel non affirmatiuè, sed dubitatiuè dicta sunt, aut cum se audiuisse tantum quis dixit, uel quæ alia uia publicata sunt, non oportet restitutionem famæ facere. hæc de restitutione ex bonis auctoribus collecta sufficiāt, iam de cēsuris ecclesiasticis quædam subiicientur.

De excommunicatione.

PRius *de quibusdam agetur, quæ faciunt ad cognitionem excommunicationis.* Deinde *de peccatis excommunicatorū.* Demum *de casibus excōmunicationis, ad singulos descendendo.*

Excommunicatio duplex eſt: minor, & maior: minor, excluſio eſt à participatione ſacramentorum, & ab electione paſſiua, quia inhabilem facit ad quodcunq; beneficium Eccleſiaſticum, &c. Excommunicatio maior ſeparatio eſt à communione Eccleſiæ quo ad fructum, ideſt, ſacramenta, ſuffragia generalia, & participationem ſpiritualium.

Aduertendum eſt tamen, ꝙ niſi conſummata ſit actio, propter quam quis excõmunicatur (licet ſit incepta) & niſi ſit agens ille ipſe qui ellicit actionem (quamuis imperet) non eſt excõmunicatus: niſi etiam excommunicarentur dantes conſiliũ, fauorem &c. & tunc niſi conſequatur talis effectus, nõ ſubiacent excõmunicationi. Præterea cùm excommunicatio non feratur, niſi propter peccatum mortale: qui ea

est conscientia, ut meritò sibi persuadeat, quòd non peccauit mortaliter, nunquam incurret excommunicationem à iure, quia sententia iuris non est iniusta. Effectus excommunicationis maioris (ut paulo distinctius explicentur) sunt.

PRimò, *priuari fructu & participatione diuinorum: qualia sunt sacramenta, et interesse officijs* Diuinis, *si publicè sint excõmunicati. non tamen excluduntur ab ingressu ecclesiæ, nec ab audiendo uerbo dei .2.* Priuantur *participatione bonorum operum ecclesiæ, & orationum. 3.* Excluduntur *à* Regno Cœlorum, *si iusta est excommunicatio, uel etiam si iniusta, & malè contemnitur. 4.* Excluduntur *ab actu ordinis cuiuscunque: unde qui exequitur, fit irregularis. 5.* Excluduntur *à beneficijs ecclesiasticis, quæ nec acquirere, nec alijs con-*

ſerre poſſunt, nec de habitis fructus perci-pere, quādiu ſunt in mora petendæ abſo-lutionis: & qui annum perſeueraret inte-grum, omnibus beneficijs poſſet priuari. 6. *Excluduntur ab ingreſſu* Religionis, *ni ſi prius abſoluantur.* 7. *Ab electione* Cano*nica, actiuè, & paſſiuè: quod extenditur etiam ad dignitatem laicam, ut* Imperium, *&* Regnum. 8. *Excluduntur ab executio ne officiorum, & uſu iuriſdictionis.* 9. *Etiā à ſpirituali poteſtate excluduntur, ut non poſſint ordinari, nec ordinare, niſi ſecreti et tolerati ſint.* 10. *Ab omni actu legitimo: ut procurare, inſtrumenta facere, & ab alijs actibus, in quibus homines communicant, ut cohabitare, etc. undecimo.* A *ſepultura in loco ſacro, &c.*

Excommunicatio*, ab homine lata licet iniuſta timenda eſt, & quærenda abſolu-*

tio (dum non ſit nulla) et qui contemneret, mortaliter peccaret. Si autem nulla eſt, & non ſeruando illam non ſequitur ſcandalũ, nec timenda eſt, nec ſeruanda: debet autem caſus conſtare, ex quo ſententia ſit nulla, ut non timeatur: uidelicet quòd lata ſit à non habente authoritatem &c.

In excommunicatione à iure uel ab homine, non eſt lata ſententia, ſed comminatio, cùm dicitur, ſub pœna excõicationis etc. Cognoſcitur ꝙ ſit lata, ſi ſit per uerbum præteriti temporis, ut cùm dicitur, ſit excommunicatus. Aliqua etiam uerba præteritis æquiualent, ut declaratoria, cùm dicitur, decernimus excommunicationi ſubiacere, & eſt lata ſententia. Quòd ſi uerba ſunt diſpoſitiua, et ſonant in futurũ ut excõicentur non eſt lata, niſi addatur ipſo facto, uel quid, unde appareat, ꝙ ſententia ſit lata.

De peccatis excommunicatorum.

EXcōicatus minori excōicatione mortaliter peccat, si se immisceat participationi sacramentorum actiuè uel passiuè.

Excommunicatus maiori excommunicatione, peccat primò & mortaliter, immiscendo sè sacramentis, & diuinis officijs. 2. Peccat, sed non mortaliter, si communicat cum alijs in actibus ecclesiasticis, de quibus supra, cùm de effectibus diceretur. 3. Peccat, immiscendo sè actibus humanis, & communiter prohibita hoc uersu significari solent.

Os, orare, uale, cōmunio, mensa, negetur.

Per os, intellige colloquia, litteras, nuncios, munera, oscula amicitiæ &c.

Per orare, intellige sacramenta, orationes publicas, & omnia spiritualia.

Per uale, salutationem consuetam uerbo uel scripto.

Per communionem, cohabitare, uel aliquod exercitium commune habere cum excommunicato. non ita si cohabitet, sed pro diuerso negotio. Possunt et actus alioqui hic excludi, ut electionis, officij, & sic de alijs.

Per mensam, simul comedere, & dormire. tamen huiusmodi peccata, mortalia censeri non debent, si absit contemptus.

De peccatis quæ ab excommunicatione redundant in alios.

PRimò, participare cum excommunicatis in Diuinis. 2. Admittere ad sepulturam ecclesiasticam: quod de excommunicatione publica intellige. 3. Participare in crimine damnato, uel propter quod quis excõicatus est, et incurrit excõmunicationem.

4 Communicare in humanis actibus prohibitis, qui tamen participant non in contẽptum, nec credendo, ex tali cõmunione uenturam eſſe ſententiam in contemptum, nec contra præceptoriam prohibitionem ſuperioris factam, peccant quidẽ ſed uenialiter.

Caſus liciti, in cõmunicando extra Diuina cum excõicatis, hoc uerſu continentur.

Vtile, lex, humile, res ignorata, neceſſe.

Vtile, utriq; parti intelligatur.

Lex, ad Matrimonium pertinet.

Humile, ad ſeruos, filios non emancipatos aut commenſales, famulos, &c.

Res ignorata, ad ignorantiam facti & iuris extenditur. Neceſſe, ad uiolentiam, et indigentiam corporalem, et ſuſtentationem ipſius excõmunicati. intelligitur etiam neceſſitas damni uitandi, & ſpiritualis conſilij, metus, etiam cadens in uirum conſtantem.

De casibus excõmunicationis.

EXcõmunicatio minor incurritur, participando cum excõmunicato publicè & nominatim, uel ob notoriam iniectionẽ manus uiolentæ in Clericum, *& ab ea quiuis confessarius potest absoluere.*

De casibus excommunicationis maioris, breuiter dicetur, in duas partes diuidendo. s. in eos qui reseruãtur in Bulla cœnæ, *& in alios omnes utcunq; reseruatos.*

Reseruata in Bulla cœnæ.

PRimus casus est hæresis & comprehendit eos, qui præsumũt legere libros hæreticorum, quiq; imprimunt, & domi habent, & demum omnes fautores, receptores, & defensores hæreticorum. 2. Ex*cõmunicantur piratæ, & eorũ fautores.* 3. I*mponentes noua pedagia in terris suis, uel prohibita exigentes.* 4. F*alsificatores literarum,*

literarum, & supplicationum Apostolica-rum, & mutantes supplicationes huiusmo-di signatas, & datas, sine Papæ uel Da-tarij licentia. 5. Qui ad Sedem Apostolicã uenientes, & recedentes ab ea, & in cu-ria morantes, temeritate propria capiunt, spoliant, detinent, aut ex deliberatione, uer-berare, mutilare, uel interficere præsumunt & qui talia fieri faciunt, seu mandant. 6. Qui litigantes in curia uel ad eam recurrẽ-tes pro suis caussis, et negotijs, uel aduocatos, uel procuratores ipsorum, uel auditores, seu iudices, occasione causarum, uel negotiorum huiusmodi, uerberant, mutilant, spoliant, uel occidunt. 7. Mutilantes, uulnerantes, inter-ficientes, capientes, detinentes, deprædantes romipetas, & peregrinos, ad Vrbem causa deuotionis, seu peregrinationis accedentes, et in ea morantes, uel recedentes ab ipsa, et in

his dantes auxilium, consilium, uel fauorem.
8. Qui occupare, detinere, hostiliter destrue re, uel inuadere in totum uel in partem, almam Vrbem, regnum Siciliæ, Sardiniam, Corsicam, terras citra Pharum, patrimoniũ ecclesiæ, & terras ei subiectas præsumunt: aut iurisdictionem supremam ecclesiæ competentem, usurpare, perturbare, retinere, uexare præsumunt, & adhærentes, ac defensores eorum, seu auxilium consilium, fauorẽ præstãtes. 9. Ablatores, uel detentores, uel in quorum manus peruenerint scienter reliquiæ, & alia quæcunq; ex ecclesiis, et intra et extra mœnia Vrbis, tempore direptionis, nisi restituerint res ablatas dominis, si nouerint eos, uel deputatis ad hoc, uel cum ipsis amicabiliter concordauerint. 10. Quicũq; equos, arma, quæuis metallorum genera, atq; bellica instrumenta, & materiam eorum, de

ferũt inimicis nominis Christi, quibus Christianos impugnant, & qui de rebus Reipublicæ Christianæ statum concernentibus, in Christianorum damnum, inimicos religionis certiores faciunt, illisq; consilium præstant. 11. Temere mutilantes, uerberantes, uulnerantes, interficientes, capientes, incarcerantes, et detinentes Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, eaq; mandantes. 12. Qui impediunt, seu inuadunt uictualia, uel alia ad usum Ro. curiæ necessaria adducentes, uel qui impediunt, ne deferantur, seu perturbãt, & qui talia defendunt. 13. Qui inhibent, ne aliquæ literæ apostolicæ, citationes, monitoria, & executoriales quæ à sede apostolica emanauerint, sine suo beneplacito executioni mandentur, ac notarios, uel executores eorũ capiunt, incarcerant, detinent, uel id fieri curãt, & ne literis, et mandatis, seu decretis

sedis Apostolicæ, & legatorum, ac nuncio-rum, & iudicum, legatorum &c. pareatur, nisi habito prius eorum consensu &c. neuè tabelliones, & notarij super huiusmodi conficere instrumenta, uel acta, aut confecta parti cuius interest, tradere debeant. 14. Qui sub quibuslibet pœnis prohibet, statuunt, seu mãdant, ne pro quibusuis negotijs prosequẽdis, seu gratijs impetrandis, ad Romanam curiam accedant, seu impetrent, seu impetratis utantur. quiq; à Romani Pontificis obedientia pertinaciter se subtrahere uel recedere præsumunt. 15. Qui personas ecclesiasticas, capitula &c. ad suum tribunal, uel consilium, præter iuris communis dispositionem trahunt, uel id curãt, et qui statuta, pragmaticas, & decreta hactenus fecerunt, et publicarunt, aut facient, & publicabunt in futurum, quibus libertas ecclesiastica tollitur, læ-

ditur, deprimitur, aut restringitur, aut Apostolicæ sedis iuribus præiudicatur. 16. Qui iurisdictiões fructus, et redditus, ad ecclesiasticas personas, ratione ecclesiarum etc. pertinentes, usurpant, surripiunt, uel sequestrãt, aut collectas, decimas, et alia onera, personis ecclesiasticis, atq; eorum bonis (absq; expressa licentia Ro. Pontificis) *imponunt, aut et à sponte dantibus recipiunt, & qui prædicta exequuntur, uel procurant, aut in eisdem auxilium, consilium, uel fauorem, uotum, seu suffragium præstant. 17.* Cancellarij, Vicecancellarij, *consiliarij* Principum, *aut præsidentes cancellariarum, consiliorum, ac parlamentorum, & procuratores generales eorum, uel aliorum principum, &* Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, Commendatarij, Vicarij, *et officiales, qui beneficiales, & alias spirituales, & spiritualibus anne-*

xas causas, ab auditoribus, & Cōmissarijs apostolicis auocant, ac personas, capitula, conuentus, collegia, causas huiusmodi exequi uolentes, auctoritate laycali impediunt, & ad illorum cognitionem, tanq̄ iudices se intromittunt, & partes actrices, ad reuocandum citationes, inhibitiones, aut alias literas, & absoluendum eos, contra quos emanarunt, à censuris, & pœnis in illis contentis, uel aliàs executionem literarum, uel executorialium impediunt. qui non intelliguntur absoluti, nisi statuta &c. publicè reuocauerint, & ubi annotata sunt, deleuerint, & de reuocatione, et cassatione Papam certiorem fecerint, cum proposito desistendi &c. 18. Qui contra tenorem præsentium aliquos absoluere præsumpserint, nisi in articulo mortis, & tunc præstita cautione de stando. S. R. Ecclesiæ mandato, uel satisfaciendo &c. &

hactenus de reseruatis in bulla cœnæ, in qua fusius hæc uidebuntur, et quia quotannis ea posset innouari, curandum est, ut singulis annis ab ordinarijs, uel alia uia inquiramus, an aliquid innouatum fuerit in ea, nec ne.

De aliis casibus excõmunicationis nõ reseruatis in Bulla cęnæ Domini.

PRimo, *excommunicantur domini seu rectores, uel officiales eorum, circa negotium inquisitionis contra hæreticos deficientes, & omnes qui in hoc dederint consilium, auxilium, uel fauorem.* 2. *Inquisitores, et officij inquisitionis executores, qui procedere omittunt contra hæreticos, contra suam conscientiam, et iustitiam, uel falsò hæresim imponunt.* 3. *Inquisitores, & Commissarij eorum, uel Episcoporum, siue capituli, sede uacante, qui pecuniam extorserint, aut scienter*

ecclesiæ bona ad fiscum, etiam ecclesiæ, ob delictum clerici applicare attentauerint. 4. Qui perseuerant, uel assumunt statum uel sectam fraticellorum, bisochorum, beghinarum, & prælati, qui eis concedunt. 5. Mulieres statum beghinatus sectantes, uel denouo assumentes, ac religiosi eas admittentes, uel præbentes consilium, auxilium, uel fauorem. 6. Qui præsumptuose uolunt ordinationes ab Octauiano, & Guidone *factas ratas esse. 7. Qui de tertiæ partis cardinalium nominatione cõfisus,* Papæ *sibi nomẽ usurpat, & qui ipsum recipiũt, et qui à paucioribus, q̃ à duabus partibus* Cardinaliũ *electus, gerit se pro* Papa, *nisi maior cõcordia intercesserit. 8. Qui in clericũ, uel monachũ manus uiolẽtas iniyciunt, et nõ solùm executor intelligitur, sed qui mãdat, cõsulit, dat auxilium, fauorẽ, consensum. et qui ratum habẽt post*

factũ, si nomine ipsius factũ est. 9. Insequẽtes Cardinales uel manus uiolentas in eos inij=cientes. Item domini temporales, uel eorum officiales, qui contra huiusmodi, constitutionẽ Bonifacij. c. fœlicis non fecerint seruari, intra mensem à die notitiæ computandum. 10. Qui Episcopum percusserit, ceperit, ba nierit, uel id mandauerit, ratificauerit, consu luerit, fauerit, socius fuerit, uel sciẽter defen derit. & ex parte excommunicatio hæc re=seruatur in bulla cœnæ. 11. Qui quempiã Christianorum per quoddam genus hominũ (quos uocãt Assassinos) interfecerit, uel in terfici mãdauerit, quãuis mors nõ sequatur, aut eos receptauerit, defenderit uel occulta=uerit. 12. Qui uictualia deferunt, uel quæ=uis mercimonia, tempore belli, ad infideles, & quouis tempore, si deferunt in Alexan=driam, uel alia loca sarracenorum Aegipti,

13. Qui effringunt, & simul spoliant loca sacra. 14. Qui Christianos naufragãtes rebus suis spoliant, nisi reddiderint. 15. Cardi les, qui sede uacante, constitutioni de electione Ro. Põtificis, præter simoniam faciẽda, contrauenire præsumpserint. 16. Qui ab ordinationibus, sententijs, seu mãdatis Romanorum Pontificum ad futurum conciliũ appellant, aut qui ad hoc fauorem, cõsilium, auxilium dederint, uel aliorum dicta approbauerint &c. 17. Qui literarum apostolicarũ falsarijs fauent. 18. Impugnantes literas electi in Papam antequã coronetur. 19. Qui Ecclesiasticam libertatem offendunt faciendo seruari statuta, & consuetudines introductas contra eam, nisi intra duos menses post publicationem sententiæ, de capitularibus fecerint amoueri, & statuarij scriptores, potestates, consules, rectores, consiliarij, & qui

ſecundum ea præſumpſerint iudicare, uel in publica forma ſcribere iudicata. 20. Qui repreſalias aduerſus perſonas eccleſiaſticas, ſeu bona ipſorum concedunt, uel extendunt ad eas, niſi intra menſem reuocauerint. 21. Qui perſonas eccleſiaſticas ad ſubmittendum bona ſua laycis compulerint, uel uſurpauerint ex huiuſmodi contractibus, etiam licitè factis, aliquid, niſi legitimè moniti reſtituerint etc. 22. Qui quaslibet perſonas eccleſiaſticas, ad quas ſpectat electio in monaſterijs, uel pijs locis, grauauerint, ſpoliando uel aliàs iniuſtè perſequendo, pro eo quòd noluerunt èligere perſonam, ad cuius electionẽ inducebantur. 23. Qui impediunt litigantes in quouis foro eccleſiaſtico etiam extra curiam, in cauſis quæ de iure ad dictum forũ pertinent, uel conſilium, auxilium, fauorem ad hoc præſtant. 24. Qui grauant illos, qui

ſententiam excommunicationis, ſuſpenſionis uel interdicti protulerunt, uel quorum occaſione ſunt prolatæ, niſi intra duos mẽſes reſipuerint. 25. Domini temporales interdicentes ſubditis, ne perſonis eccleſiaſticis uendãt emãt, aut alia obſequia exhibeant. 26. Qui regalia, cuſtodiã, ſiue guardiam, uel titulum aduocationis, uel defenſionis, in locis pijs, uacãtibus, de nouo uſurpare conãtes bona eccleſiaſtica occupare præſumunt. 27. Qui fecerit contra ſtatutũ Alexandri. 4. qui eccleſias, et perſonas eccleſiaſticas ad pedagia, et guidagia ſtatuit nõ teneri. 28. Cõſules, rectores, et qui poteſtatẽ habere uidẽtur, cũ fautoribus ſuis et eorũ ſucceſſores in officijs, qui onera impoſuerint, et ãgarijs afflixerint perſonas eccleſiaſticas, & euacuauerint iuriſdictionẽ, et auctoritatem prælatorũ, ita ut nihil poteſtatis tẽporalis, uideatur eis remanſiſſe

in suos. 29. Qui reuocationẽ excommunica tionis &c. uel absolutionem ui uel metu ex torquent. 30. Offendentes ecclesiasticam libertatem in clauium officio, claudentium diuinum cultum excommunicatis, & interdi ctis. 31. Impedientes sequestrationem bene= ficij per loci ordinarium factam, una diffini tiua sententia contra possessorem promulga= ta, uel fructus sequestratos quoquo modo oc= cupare præsumentes. 32. Impedientes monia lium, aut canonicarum secularium uisitato= res in suo officio, nisi moniti resipiscant. 33. Sepelientes in loco sacro hæreticos, & eos qui deliberatè adhærent eis, ac receptatores eorum. 34. Qui in cœmiteriis tempore inter dicti, quoscunq; in casibus non concessis, aut excommunicatos publicè, uel nominatim in terdictos, uel manifestos usurarios, scienter sepelire præsumunt, non sine contemptu cla

uium. 35. Qui scienter in gradibus prohibitis consaguinitatis, aut affinitatis, uel cum monialibus, uel qui in religione, aut sacris cōstituti, matrimonium contrahunt. 36. Simplices religiosi, qui decimas ecclesiis debitas usurpare præsumunt &c. nisi post requisitionem, desistant à præmissis intra mensem, & damnificatis ecclesiis emendam intra duos menses faciant. 37. Religiosi, & clerici seculares, inducētes alios ad uouendū, uel promittendum, ut sepulturas apud suas ecclesias eligāt, uel iam electas, ulterius non immutent. 38. Religiosi de claustris ad audiendas leges, uel medicinam exeuntes, et intra duos menses ad claustrum non redeuntes. & presbyteri, ac alij clerici personatus habentes, intra prædictū spatium ab huiusmodi audiendis non desistentes. 39. Officiales Communitatum, aut potestates, usuras

quibusdam ſtatutis fouentes. 40. Clerici minores Epiſcopis, uſurariam prauitatem fauentes, concedendo domus ad exercendũ fœnus. 41. Qui Vrbis Ro. dignitates, ſeu officia uſurpant. 42. Dominus & alij rectores, & officiales ciuitatis, in qua Papæ electio celebranda eſt, ſibi iniuncta diligenter non adimplentes, aut fraudem in eis committentes. 43. Mittentes ſcriptum uel nuntium Cardinalibus, in conclaui exiſtentibus, uel alicui ipſorum ſecreto loquentes. 44. Religioſi mendicantes immoderatè habitacula acquirentes, uel dimittentes, uel transferentes in alios uſus. 45. Scienter communicantes, auxiliando, fauendo, uel conſulendo ei, qui nominatim excommunicatus eſt, in crimine propter quod eſt excommunicatus. 46. Qui ſcienter & ſpontè participant in diuinis cum nominatim excommunicatis à Pa-

pa. 47. Qui fictionem seu fraudem committunt ad hoc, ut iudex personaliter uadat ad mulierem pro testimonio. 48. Pars quæ procurat, ut de alijs, quàm de manifestis iniurijs, seu uiolentijs conseruatores se intromittant, uel ad ea quæ iudicialē indaginem exigunt, suam extendant potestatem. 49. Religiosi temere habitum suum dimittētes, uel ad quæuis studia sine debita licentia accedētes, & doctores, qui religiosos habitu suo dimisso leges uel medicinam scienter docere, aut in scholis suis retinere præsumunt. 50. Simplices monachi, et canonici regulares ad curias principum se conferentes, ut damnū aliquod inferant suis prælatis, aut Monasterio. 51. Monachi intra septa monasterij sine licentia Abbatum suorum arma tenentes. 52. Religiosi parochiale officium circa extremam unctionem, eucharistiam, matrimonium

monium, & absolutionem excommunicatorum à canone, et statutis prouincialibus, uel Synodalibus, uel etiam à culpa, & à pœna, usurpantes. 53. Religiosi, qui proferunt aliqua, ut audientes retrahant à solutione decimarum ecclesiis debitarum. 54. Religiosi suspensi ab officio prædicationis quod scienter postposuerint conscientiam facere confitentibus, de nõ solutis, decimis, ecclesiis debitis, si dicta negligentia non purgata, prædicare præsumunt. 55. Religiosi non seruantes interdictum, quod seruat matrix eccl[e]sia, si sit localis ac generalis. 56. Qui propter legitimum impedimentum absoluti à sententia canonis, uel hominis, ab eo, qui de iure absoluere non poterat, contemnunt quàm primũ commode possunt, ei à quo de iure erant absoluendi, se præsentare. 57. Qui in locis Christianorum, corpora defunctorum, ad

alia loca transferenda exenterare, ac inhu-maniter, & crudeliter pertractare, uel per-tractari facere præsumunt. 58. Qui dant, & recipiunt aliquid simoniacè, in ordine uel beneficio, uel mediatores fuerint, uel procu-rauerint, ut huiusmodi fiat simonia. 59. Qui aliquid ex pacto dat, aut recipit pro in gressu religionis. 60. Religiosi, qui ex ordi nibus mendicantium ad aliquem monasticũ ordinem (præter Carthusiensem) absq; sedis apostolicæ licentia spetiali, conuolant, & qui ipsos recipiunt. 61. Qui bona ecclesiastica alienant, & alienata recipiunt. 62. Sacer-dotes officium vicecomitis, aut præpositi sæ cularis habentes, & post monitionem emen-dare nolentes. 63. Qui asserere præsumunt tenentes beatam Virginem ab originali pec cato fuisse præseruatam, hæresim, aut pecca tum mortale incurrere, & uice uersa. 64. Im

pedientes legatos, uel Nuntios apostolicos, ne recipiantur, & faciant ea, ad quæ missi sunt. 65. Vocati ad dirigendas moniales in electionibus faciendis, qui non abstinent ab his, unde possit oriri discordia, uel nutriri in ipsis electionibus. 66. Qui ordini prædicatorum, aut Minorum contumeliam, seu iniuriam faciunt, intrando Monasteria monialium in casibus non concessis, uel libellos in infamiam status ipsorum publicando, uel docendo ꝙ non sunt in statu perfectionis, uel exercendo uiolentiam in loca ipsorum, uel detinendo in ecclesiis suis apostatas eorum, & eos reijciendo à consortio Vniuersitatis Parisiensis. 67. Cardinales Ro. ecclesiæ reuelantes aliquid in consistorio uetitum à Papa, unde aliquid præiudicij uel scandali nascitur. 68. Qui librum, aut quamcũq; scripturam imprimere seu imprimi facere

præsumunt, nisi prius in Vrbe per uicariū et sacri palatij Magistrum, in alijs uero diocesibus per Episcopum uel alium peritū ab eo deputatum, & ab Inquisitore. 69. Qui in suis prædicationibus ad populum, miracula falsa, aut incerta, uel prophetias, quæ ex sacra scriptura non constant, prædicare, uel ecclesiæ prælatis detrahere ausi fuerint. 70. Accedentes ad dominicum sepulchrum sine licentia Papæ. 71. Qui audiunt scienter legi libros hæreticorum, & inquisitoribus absolutio reseruatur. Sunt et aliæ excommunicationes, quæ non uidentur in usu esse, uel non sunt generales, sed quæ in hac uel illa diocesi uigent, & confessarij (præsertim qui facultatem ab eis absoluendi nō habent) debent curare ut eas nouerint, quæ ligant, ubi ipsi confessiones audiunt. Sed dicta de casibus excommunicationis sufficere uidētur,

ut ſi qui occurrerint, agnoſcantur. qui fuſio-rem tractationem requiret, ad canones, uel alios auctores, ei recurrere uel certe peritio-res conſulere licebit.

De ſuſpenſione.

SVſpenſio eſt cenſura eccleſiaſtica, inha-bilitans ad executionem ordinum, offi-ciorũ, uel iurisdictionis, ex aliquo impedimen to proueniens. ex inſtitutione eccleſiæ habet robur: et quãuis pœna ſit potius quã culpa, communiter tamen propter peccatum incur ritur, ſæpe tamen ueniale.

Qui ſuſpenſus eſt à pontificalibus, non poteſt, quæ ſunt pontificalia. qui ab ordine tantum, non poteſt ea quæ ſunt ordinis, ſi à iurisdictione tantum, non poteſt quæ ſunt iu riſdictionis. ſi ab utroq;, neutrum poteſt. Si eſt ſuſpenſus ab officio, & beneficio, nõ poteſt agere nomine proprio, tanq; benefi-

ciatus nec debet habere redditus, licet me-diocrem sustentationem habere possit, si aliũde non habeat unde uiuat. Suspensus a iure etiam propter defectum corporalem, uel ab homine, debet abstinere ab officio, etiã post contritionem & confessionem, quousque relaxata fuerit sententia; alias suspensus à diuinis, uel officio uel celebratione; si contrà faciat, mortaliter peccat.

Cùm minora interdicuntur, maiora intelliguntur interdicta, non uice uersa: ut suspensus à subdiaconatu, interdicitur à superioribus ordinibus, non è contrario.

Quicunq; potest cogere per censurã ecclesiasticam, potest suspendere, excommunicare, & interdicere: & qui potest excõmunicari, potest suspendi. & debet fieri in scriptis suspensio, monitione præmissa, quando fit propter contumaciam, non autem si se

ratur in pœnam delicti commissi.

Quando in sententia suspensionis dicitur, donec satisfecerit, &c. adueniente cōditione, non indiget alia relaxatione, sicut excommunicatio.

Suspensus à iure, potest ab Episcopo absolui, nisi canonis conditor sibi reseruet, uel nisi sit suspensus propter peccatum, à quo nō potest ipse absoluere. Si uerò ab homine sententia est inflicta, absoluet qui eā tulit, uel superior: & absolutio fit solo uerbo, reuoco, uel remoueo, uel absoluo à tali sententia quia non habet propriam formam.

Casus permulti sunt in quibus incurritur suspensio, inter quos est concubinatus notorius clerici, oblatio uel susceptio duelli a clerico. suspenduntur etiam ordinati extra tempora uel ab episcopo non suo, uel excommunicato &c. suspenduntur, & simoniaci,

ſed de his, & alijs qui pleniorem deſiderat tractatum uideat canones, uel aliquẽ ex his qui collegerunt, ut Silueſter, aut conſulat peritos.

De interdicto.

INterdictum eccleſiaſticum eſt, quædam prohibitio, qua in aliqua terra, uel eccleſia, uel perſonis, interdicitur adminiſtratio ſacramentorum, uel diuinorum officiorum celebratio, ſeu executio aliquorum ſpiritualiũ. & quando prohibentur omnia ſpiritualia, dicitur ſtrictum, quando quædam tantùm, dicitur largum. Triplex eſt, locale tantùm, perſonale tantũ, locale, & perſonale ſimul. & cũ interdicitur aliqua urbs, locale, cum clerus, perſonale, cũ utrunq; urbs & perſonæ, dicitur locale et perſonale ſimul.

Quodlibet iſtorũ duplex eſt, generale, ut cũ interdicitur tota urbs, uel populus, uel

prouincia:particulare, ut cum aliqua eccle-sia in urbe, uel aliqua persona, uel in uno de licto plures nominãtur: & tunc quocunq; pergant interdicti sunt, q̃diu durat inter-dictum (si ad tempus fuit) uel absoluuntur, nec possunt audire diuina, imò in diuinis euitandi sunt, sicut excommunicati, non au tem extra diuina.

Potest Papa *omnia interdicere, præter baptismum paruulorum, & pœnitentiam morientium, & illa sine quibus ista duo non possunt benè fieri: alij prælati non possunt, nisi secundum iuris dispositionem interdicere.*

A*d obseruationẽ interdicti, tenetur quis quando publicè promulgatum est cõtra per-sonã, uel collegium, uel locum certum, à iu-dice, specialiter & expresse, non aliter. suf-ficit autem scire quòd uicini & maximè*

metropolitana ecclesia receperit sententiam, & seruet: & etiam religiosi exempti, nisi habeant super hoc speciale priuilegium, tenentur obseruare. excusat tamen ignorantia probabilis, non crassa, uel supina.

Clero interdicto, non intelligitur populus interdictus, nec uice uersa. & nomine cleri, in materia fauorabili, intelliguntur religiosi, non autem in odiosa. Interdicta ciuitate propter delictum domini, ciues nō sunt interdicti: ideo extra ipsam possunt audire diuina. Si autem populus est interdictus, et Comites, & nobiles interdicti sunt, nisi ex priuilegio sint sui iuris, & etiam suburbia, & uillæ, circa ciuitatem, quæ non pertinent ad aliam uniuersitatem.

Interdicto clero, non est interdicta ecclesia: ideo alij clerici licite celebrant in ea: si ecclesia interdicatur, alia ecclesia cohæ-

rens, uel capella mediante muro, non intelligitur interdicta. Si ueniant homines non interdicti ad alia loca interdicta, non poterunt ibi celebrare neq; audire diuina: ſecus ſi cōmunitas, & non locus: excludendi tamen eſſent interdicti, & curandum ne uilipendantur cenſuræ eccleſiaſticæ. qui habitant in populo interdicto, non ſunt tamen de illo non cenſentur interdicti, nec pueri, qui doli non ſunt capaces.

Interdictum aliquando emanat a iure, aliquando ab homine. A iure, generale eſt contra collegium, uel uniuerſitatem cogentem eccleſias, uel perſonas eccleſiaſticas ſoluere pedagia, &c. Secundo contra uniuerſitatem locantē domos uſurarijs, ad exercendum fœnus. Tertio, contra uniuerſitatē quæ repreſalias concedit contra perſonas eccleſiaſticas. Quarto, contra non ſeruantes

ſeruanda,in electione Papæ. Quinto, cõtra quamcunq; ciuitatem (præter Romanam) quæ conſentit dando auxiliũ,conſiliũ,uel fauorem occidentibus,uel percutientibus Cardinalem,uel non punientem infra menſem,ſi poterit. Sexto, contra ciuitatem quæ proprium Epiſcopum percuſſerit, uel ceperit, aut in exilium miſerit. Septimo,contra clericos,uel religioſos inducẽtes aliquem ad uouẽdum,uel promittendum de ſepultura,ſi in eccleſia cum poſtmodum ſepeliant,ſi non reſtituant omnia intra decẽ dies. Octauo,cõtra regnum,uel locũ, quando dominus eius impedit,ne legatus uel nuntius Papæ poſſit exequi officium ſuum.

In prædictis tamẽ caſibus(ut dictũ eſt) nullus tenetur ſeruare interdictum,ante denunciationem per iudicem faciendam.

Particulariter quandoq; locus interdi-

citur a iure. Primo quando ecclesia, est pol-luta per homicidium, uel effusionē sanguinis iniustam, aut seminis, studiosè procuratā, et ante reconciliationem, non debent ibi officia diuina celebrari. secundò, si propter discor diam patronorum, Episcopus claudit ostia, & tollit inde reliquas, & prohibet celebra ri. Tertio, si ecclesia per simoniam esset cō-secrata. Quarto, si principaliter pro quæ-stu. Quinto si sine licentia diocesani Episco pi. Sexto, si sine reliquijs, uel in loco de-serto. Septimo, si hæreticus tradatur sepul-turæ ecclesiasticæ scienter. Ab homine quocunq; fertur sententia interdicti, qui po-test ferre excommunicationis, unde nulla mulier id potest.

Quando ab homine fertur ob contuma ciam, debet præcedere monitio, et forma tra dita. & defectu monitionis, aliquando est

nullum, aliquando iniustum interdictum. si propter delictum feratur, non est necessaria admonitio.

Forma uerborum in interdicto, est ista: nos propter talem causam, ecclesiam, uel ciuitatem, ecclesiastico supponimus interdicto. & secundum doctores, non potest poni sine rationabili causa.

Ad relaxandum interdictum, non est aliqua certa forma uerborum, sed nudo uerbo potest tolli, dicendo reuoco, remoueo, uel absoluo & similia. & si est ad tempus, uel ex conditione his expletis, ex seipso desinit. sola enim intentione authoritatem habentis, quocunq; modo expressa, relaxatur.

Quando persona est simpliciter interdicta, illa post satisfactionem relaxari debet uel absolui: quando uerò populus uel locus, soli qui peccauerunt, satisfaciant, & absoluã

tur. Si illi, in quoru m fauorem positum est interdictum, non seruant, nec alij tenentur: & dicuntur uiolare quando maiores, ex eis, uel eorum maior pars uiolat.

Interdictum potest relaxari (si est ab homine) ab eo qui tulerit, uel à superiore. Si uerò sit à iure, et conditor iuris non reserua uerit, Episcopus potest relaxare, & non inferior ordinario, si esset terminatum ad certum tempus à iure, non posset tolli ab ordina rio, ante illud tempus.

In generali interdicto loci, non personæ standum est moderationi cap. Alma, &c. idest ut quotidie in ecclesiis & monasterijs missæ & alia officia celebrari possint. sicut prius, uoce tamen submissa, ianuis clausis, nō pulsatis campanis, excommunicatis & inter dictis exclusis. Et in festiuitatibus Natalis Domini, Resurrectionis, Pentecostes, corpo

ris Christi, Assumptionis, Omnium sancto rum, pulsatis campanis diuina celebrantur, exclusis tantùm excommunicatis: dũtamẽ illi, propter quos positum est interdictum, nõ appropinquent, altari idest, non faciãt offer torium. et dies incipit à uesperis uigiliæ, usq; ad festi cõpletorium. imò et missa uigiliæ põt includi. Eisdẽ diebus aqua solenniter põt be= nedici & aspergi, panes & fructus benedi ci, & administrari; benedici uirgines, cali= ces, etc. et nuptiæ in festo assumptiõis tãtũ.

Sacramentum baptismi adultorũ et par uulorum, tempore interdicti conceditur, et cõ fectio chrismatis in die Iouis sãcti, et chris= matio tam adultorum, q; puerorum, & pœni tentia tam sanorum, q; morientium, exceptis excõmunicatis, & illis quorũ culpa, ueldo= lo, lata est sẽtẽtia, uel dederunt auxilium &c. Cõceditur etiã uiaticũ existentibus in

periculo

periculo mortis, & potest portari cum lumine, & campanula, nec prohibentur interdicti adorare hostiam, nisi cum diuina officia actualiter celebrantur.

De irregularitate.

Irregularitas, est nota seu impedimentum canonicum, de facto proueniens; qua quis ad ecclesiasticos ordines promoueri, & iam promotus in eis ministrare prohibetur. unde latius patet, quàm suspensio, quæ tantũ importat inhabilitatem ad executionem.

Tribus modis in genere contrahitur, ex delicto, ex defectu corporis, ex defectu sacramenti: nunquam tamen incurritur nisi secundum illos modos, uel casus, qui expressi sunt in iure. sunt autem uiginti tres casus. 1. per homicidiũ. 2. per ordines susceptos, uel exercitatos in maiori excommunicatione. 3. per plures ordines sacros uno die receptos, uel minores cum aliquo sacro. 4. per reiterationem sa-

cramentorum imprimētium characterem. 5. per apostasiam a fide. 6. per infamiam iuris uel facti, quæ tollit executionem ordinum et exercitium cuiuscunq; dignitatis, & hono- rem quæsitum et quærendum. 7. per ordina tionem ab episcopo manifestè excōmunicato, schismato, hæretico, deposito, suspenso, inter dicto, degradato: secus si toleratur adhuc ab ecclesia. 8. recipiendo ordines ab eo qui renū ciauit loco & dignitati, uel ab Italico, si reci piens sit ultramontanus, & celebret. 9. reci piendo extra tempora, uel ante ætatem (si à iudice prohibitus celebrat, dum prohibetur) uel sine dimissorijs iuxta multorū opinionē quæ hodie uidetur teneri. 10. ministrando in ordine non habito. 11. incurritur à suspenso excommunicato uel interdicto, ingerenti se diuinis celebrando uel faciendo aliquid attri butum certo ordini, etiam minori, ut acolita tus si ut talis id faciat. 12. propter crimen

*quo ſuſpẽſus eſt à canone ſi celebrat.13. propter bigamiã:*Bigami *enim nec promoueri, nec exequi actum ordinis, ſine diſpenſatione poſſunt.14. propter matrimoniũ cõtractum ab eo qui eſt in ſacris, uel habet uotũ ſolẽne. 15. per celebrationẽ uel cuiuſuis ordinis executionem in loco interdicto. 16. propter corporis uicium, ideſt, ſi quis eſt mutilatus aliquo mẽbro, uel debilitatus: qualis eſt cæcus, uel habens manum aridam, uel aliud membrum inefficax, ſi quidem reddatur inhabilis ad frangendum, uel contrectandum hoſtiã, uel calicem: uel ſi ſcandalum generat propter deformitatem. 17. propter illigitimationem.18. propter dilationẽ baptiſmi in adultis uſq; ad ægritudinẽ, nec iſta irregularitas tollitur per baptiſmũ.19. quãdo religioſus egreditur clauſtrum ad audiendas phyſicas ſciẽtias, ſi infra duos menſes non reuertitur, et ſolus* Papa *diſpenſat.20. quando* Epiſcopus

presbyter, aut diaconus recurrit ad Imperatorem, sub prætextu iniustæ excõmunicationis, & à solo Papa dispensatur. 21. propter hæresim. 22. quòd sit aliquis curialis, idest, obligatus quacũq; causa, alicuius publicæ potestatis curiæ, siue ut officialis, siue ut aduocatus, siue ut miles, etc. 23. propter seruitutẽ.

Vt autem fusius dicatur de irregularitate, quæ contrahitur per homicidium uel mutilationem actualem, uel cũ quis operatur aliquid, quod sit propriè horũ causa, etiã absq; peccato, aduerte quòd si effectus non sequitur, nunq̃; incurritur irregularitas, quia sola uoluntas non sufficit.

Tres autẽ regulas ponit sanctus Thomas ad discernendum, quando hmõi irregularitas incurratur. Prima est qui dat operã rei licitæ, adhibens diligentiã quã debet, & non excedens, nec habens uoluntatẽ occidendi, uel mutilandi, non fit irregularis propter

sequens homicidium. Secunda est, qui dat operam rei licitæ non adhibens diligentiam, quã debet, uel existẽs in culpa commissionis, etiam leui, non autẽ leuissima, idest, omissionis, fit irregularis. Tertia qui dat operã rei illicitæ semper fit irregularis, sub his plurima particularia elucescere possũt. Et aduerte, quòd iudex, uel doctor, in dubio non debet aliquem iudicare irregularem, seipsum tamẽ in dubio quisq; reputet.

Notandum autẽ ꝙ quando irregularitas contrahitur propter occisionem uel mutilationem iustam, non est ea quæ admitti dicitur, propter homicidium uoluntarium, unde ea non reseruatur summo Pontifici, cum reseruatur irregularitas, in quam propter homicidium uoluntarium, quis incurrit.

Prælati, uel clerici, qui petunt cõtra aliquem iustitiam, cũ protestatione quod non intendunt pœnam sanguinis, non incurrunt

rregularitatem, licet sequatur effectus: nec qui proditionē uel proditorē reuelat, cū hac protestatione, secus si non protestatur. tamē inquisitor tradens hæreticum iudici seculari licet instet ut comburatur, non fit irrregularis: quia solum eis prohibetur executio.

Vt autem melius intelligatur irregularitas quæ incurritur ex homicidio, uel mutilatione in bello etiam iusto, notāda sunt et quæ sequuntur. Primò, Clericus repellens uim, ui, cum moderamine inculpatæ tutelæ, si occidat non fit irregularis. similiter si in bello iusto de licentia Papæ exprimētis, quod possit indifferenter pugnare, quemq; occidat. Secundo si utatur armis, uel præstet auxilium, consiliū, uel fauorē, incutiendo timorē aduersarijs si cum ijs occidatur quisq; fit irregularis. Tertio, qui est in bello iusto cum armis defensionis, hortans bellantes et intercedens pro eis, dūmodo nō occidat, uulneret, mutilet,

nō fit irregularis: ſi ipſi pugnant, ſed nō occidunt, nec mutilant, non ſunt irregulares. et ſi putat clericus, ſe occidiſſe potius q̄ contra, cenſendus eſt irregularis, aliter non, niſi alij ſcirent certò ipſum occidiſſe.

Cum quis abſoluitur à peccatis, prius debet abſolui ab excommunicatione nō tamē ab irregularitate diſpenſari, quæ ſecundum ſe peccatum non eſt, nec peccatum includit, ut excommunicatio. propter clericos tamē utilis eſt hæc cognitio confeſſori.

Tribus modis tollitur irregularitas, aliqua per baptiſmum, ſi uenit ex ſequela peccati propriè, non autem ſi ex bigamia, nec ex defectu natalium. 2. aliqua irregularitas tollitur, per religionis ingreſſum, quæ ſcilicet non prouenit ex proprio delicto. talis. n. poſſet promoueri ad ordines, ſed nō ad dignitates, tamē facilitat diſpēſationē relligio. tertio mō per diſpēſationē tollitur omnis irregularitas.

Prælati mittentes ad ordines suscipiendos subditos, uel Episcopus promouens; ipso facto dispensant, si hoc intendunt.

Forma consueta dispensandi super irregularitate, est talis: ego dispẽso tecũ super irregularitate, uel irregularitatibus, quam uel quas contraxisti, propter talem uel talẽ causam, uel si contraxisti, quando est dubiũ. hactenus de censuris ecclesiasticis, quantũ satis esse duximus ad instituti opusculi rationẽ: ubi nõ omnia quæ attingũtur exactè tractanda, sed confessariũ dirigendũ suscepimus, ut nõ tãtũ his quæ hic didicerit, sed et alijs ubilibet lectis, bene utendo, officio cõfessarij melius ad animarũ auxilium & dei gloriam perfungatur.

LAVS DEO.

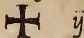
Romæ apud Antonium Bladum
Impreßorem Cameralem.

Index eorum quæ in directorio continentur.

Index eorum quæ in appendici bus continentur.

Aliqua errata Typographi hoc ordine subduntur. f.folium.p.paginam.l.lineam significat.primo loco erratum deinde post duas lineolas hmôi = emendata lectio sequitur.

f.2.p.1.l.16. ducuntur. Datum fuit = ducuntur, datum fuit.

f.8.p.1.l.7. superiori = superiore.

f.13.p.2.l.18. [illegible]enesis = phrenesis.

f.18.p.1.l.[illegible] debet et,ut = debet,et ut p.2.l.2. repræhensio = reprehensio

f.20.p.2.l.4.quàm = quam.

f.21.p.2.l.8.expepit = expedit

f.23.p.2.l.18.repræhendendo = reprehendendo

f.24.p.2.l.14.cui = qui

f.33.p.1.l.1.subdunt = subduntur

f.34.p.2.l.13.certe = certè

f.35.p.1.l.18.sacramentabus = sacramẽtalibus

f.36.p.1.l.8. ieiunus si neglexit = ieiunus. Si neglexit

f.39.p.1.l.7. benorum = bonorum.l.14.seipsur = seipsum.

f.40.p.1.l.1.nel = uel.
f.41.p.2.l.16.uoluit = noluit
f.45.p.1.l.7.propriuum = propriū
f.46.p.2.l.13. deserere dubitans = deserere si nō necessario exigitur eius præsentia, dubitans
f.47.p.2.l.5.docimo = decimo
f.48.p.2.l.2.mundans = mundanus
f.49.p.2.l.9.prohibito = prohibito
f.50.p.1.l.10.sæcularia = secularia.
f.51.p.2.l.4.mudanis = mundanis
f.53.p.1.l.6.emendo, uendēdc = emēdo, uendēdo
f.54.p.1.l. 2 .utilitatis = uilitatis . l. 14. decorem = decorum
f.55.p.l.17. tolerandum = tolerandos. p. 2.l. 9. sermonem = furorem.l.12. primo amare = primo non amare
f.56.p. 2.l.5.indigent = indulgent
f.57.p.1 .l.4.præeipue = præcipue
f.62.p.2.l.9.referuantur = reseruantur
f.67.p.2.l.8.promssione = promissione.
f.69.p.1.l 7.sacrā onta = sacramenta
f.70.p.2.l.11.cognoseitur = cognoscitur. l.14. æqniualent = æquiualent

f. 75. p. 1. l. 7. et contrario = et é contrario. p. 2. l. 11. interdicti hæreticos = interdicti uel hæreticos.

f. 76. p. 1. l. 6. eccclesijs = ecclesijs

f. 77. p. 1. l. 19. prædicanes = prædicantes

f. 78. p. 2. l. 1. ordin = ordine.

f. 80. p. 1. l. 9. expositionem = dispositionem

f. 87. p. 2. l. 16. possit = posset.

[illegible] que [illegible] negotiatione justa uel iniusta reddit [illegible]
[illegible] Causa, modus, locus, tempus, Consortium, Commune [illegible]
[illegible] si res [illegible] no esset, ut [illegible], et illa quorum usus [illegible] est, cetera id genus, omo contrae[illegible] nihil haberet [illegible] ex predictis circa deesset.

De Censu

Census est [illegible] aliqua pecuniam [illegible] estimabilem ex fructibus re[illegible] [illegible] et personarum.

Quibus in rebus [illegible] census
[illegible] que possint homini fructum afferre preter [illegible] consumptionem.
[illegible] eis igitur rebus que usu consumuntur, aut que homini [illegible] nulli esse possint, constitui census no potest.

Circunstantie que Censum licitum reddunt uel contra sunt VII
Idoneitas contrahentium. Eorundem liber consensus
[illegible] sine ius recipiendi censum: Intercessio iusti pretij
[illegible] uendendi emendi intentio: Debitus finis. et
Quod rei periculum transeat in ementem
Earum plane [illegible] signa deficiat contractus in [illegible] est
est in fraudem usurarum presumitur esse factus

